

ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ВЪЗРАЖДАНЕ, ПРОГЛАСЕНО ОТ ПРЕСЛАВСКИЯ СЪБОР 893 г.

Светослав Диамандиев

1.0. Уводни бележки

1.1. Задачи, които си поставя авторът

Един от жалоните в българската история, които представляват повратна точка в културното и духовно развитие на българския народ е Преславски събор (по-долу П.с.). Темата за П.с. е занимавала съзнанието на много велики българи, които са се борили с мощното елинистично влияние, целящо да бъде въведена в зоната на забравата същността и значението на българщината. В проучването на изворите установих, че редица автори се ограничават в схоластични религиозни съображения, когато разясняват екзистенциално важни решения на българските владетели. В т.ч. напр. е разигралата се на събора драма между братята Расате (889-893) и Симеон (893-927), подкрепеният от баща им Борис (852-893)¹, която за историографията ни е събитие подчинено, едва ли не, единствено на религиозни в тяхното поведение мотиви.

В обема на следващите ми констатации се включват основанията на Симеон да промени отношенията между България и Византия в дълбочината, която виждаме да е била осъществена от него. Една от важните и реалистични констатации е разкрития политически сблъсък между партиите на цесаря² (императорът на България) – баща и претендента за престола Симеон, от една страна и партията на действащия цесар Расате, от друга. Обсъждат се проблемите, свързани с политиката на Расате и възможността да бъде заместен на престола от по-малкия му брат, за когото според Луидпранд се бил „отдал както казват, на свято подвижничество” (47, с. 591). Впрочем

---

¹ В настоящата статия излагам аргументи в полза на тезата, че между 889 и 893 г. Борис е запазил позицията си на съвладетел на изпълняващия владетелските задължения Расате. Това е основание да се прибави допълнителен период от 4 години към времето на властване на цесаря Борис.

² Както е обстойно обосновано в доклада ми „Крумовци, императорите на България” пред научната конференция на Съюза на учените Ст. Загора с този българоезичен титул българският владетел Крум е белязал императорското достойнство на своята власт. Неговата валидност за международните отношения е била потвърдена от василевса Ставракий в Мирния договор между двете империи от началото на есента на 811 г. (<http://journal.sustz.com/VolumeI/Number7/Papers/SvetoslavDiamandiev.pdf>)

Ив. Божилов предполага, че „...монашеското усамотение на Симеон продължава сравнително кратко” (47, с. 591). Тук ще се отдели специално внимание на основните елементи на усилията за възстановяване на независимостта на България и в т.ч. преориентация на българския владетел към Апостолическата катедра, избор на нов предстоятел на църквата, преценка на светските задължения на Борис и решение за бъдещите му управленски възможности, „Отстранението на гръцкия език като официален, както в държавата, тъй и в църквата и училището...” (2, с. 257) и въвеждането на Кирило-Методиевия език и неговата писменост в държавния и църковен живот.

1.2. Някои уговорки, отнасящи се до ползвани в изложението изрази и термини

Като се съобразявам с резултатите от редица мои изследвания ще обърна внимание на читателя за някои промени, отнасящи се до титулите на българските владетели. Става дума за това, че след 811 г. Крум (796-814)³ и наследилите го господари на българския народ от неговата велика династия са цесáри, т.е. императори на България, която е цесáрство или империя, но не царство. В българските гръкоезични каменни надписи се среща титула „канас юбиги” последно в надписите на Маламир (831-836). Това ще рече, че следващите след него владетели не трябва да се титулуват и с кан.

Не бива Византия да бъде наричана „империята”, сякаш е единствената на Балканите, а василевсите следва да се титулуват като императори на Византия, а не само императори, защото не само те са такива в региона.

Не разбирам защо много често българският владетел Борис се именува Борис – Михаил. Както пише в приписката си Т. Доксов, Михаил е името, с което цесáрят е бил покръстен. В настоящото изложение разглеждам делото му на владетел и държавник, поради което за мен той е само цесáр Борис. Да не забравяме, че решението да се християнизират българският народ е взето от **ЗАВЯРАТА** (20, с.37-46) далече преди да натрапят на Борис като християнско името на василевса Михаил III (829-867).

Когато ползвам изреча „български език” имам предвид езика на уногундурите преди Преславския събор и езика на Кирил и Методий след него. Далече съм от мисълта да наричам Кирило-Методиевия български език „славено-български”, с което название славистиката го припознава неоснователно като „първия писмено доказан славянски език”.

Титулуването на цесáрите Борис и Симеон с княз е абсурдно. Киевските преводачи са превеждали титула цесáр от КМе, съответно **АРХОН** от българските гръкоезични текстове, с княз, като по този начин са пренесли върху българските владетели единственият термин за означаване ранга на техните владетели. От там изследователите на древните писмени паметници са го възприели формално и обидно за титул на споменатите български владетели.

2.0. България в периода 863 – 870 – 893 г.

Беше време, когато историческото развитие на народите се обясняваше с обществено икономическите отношения в съответната страна и ролята на народните маси, но в никакъв случай с политическата култура и поведение на единствените властимащи – владетелите. Като се разграничавам от подобен подход ще разгледам отношенията на българския цесáр Борис с основните политически фигури от неговото

³ В статията си „Крумовци, императорите на България” изказах най-вероятното предположение, че Крум е получил короната на българското държавно управление непосредствено след загубената от аварския каган война с франките през 795 г.

съвремие, които са имали определящо значение за подготовката и провеждането на Преславския събор.

2.1. Отношенията между от Бога цесър Борис I и василевс Михаил III

Когато двамата съзаклятници от ЗАВЯРАТА, Константин Философ и Методий, съобщават на третия - цесаря на България Борис, че ръководената от тях Школа за българска книжовност⁴ е готова да представи на Римския папа достатъчно преводи от богослужебна книжнина от гръцки в доказателство за притежавана от българите самостоятелна християнска писменост (Кирило-Методиевият литературен език (КМле) и фонетично съответната му Глаголица), владетелят на България изпраща спешно диверсионна част, която извежда Братята и техните сподвижници от Византия и ги разполага в град Срем на територията на Българска Моравя по трасето за Рим. Операцията е проведена по време на преговорите между краля на източните франки Людовик Немски и цесаря на българите Борис за съдействие от страна на франките пред папа Николай I (858-867) за покровителство над бъдещата църква на Българската империя при възприемане на християнската религиозна догма.

Има основания да се предполага, че флиртуващият с Влахерните племенен вожд на моравците Растиць, съобщава на василевса за развитието на събитията. Осъществяването на замисъла на ЗАВЯРАТА би нанесло неподозиран ущърб на имперската политика на Византия, поради което властовият връх в Константинопол взема необходимите мерки да го предотврати.

Както е известно, след победната битка на предводителя на ромеите Петрона срещу арабите на 03.11.863 г. при р. Гирия на Малоазийското Причерноморие, гърците нахлуват на българска територия „по суша и море”. Военната кампания на Петрона като светкавичен поход в необичайно за региона годишно време е демонстрация на сила. Историците допълват: „...византийските войски нахлуват в пределите на страната, но, както изглежда, не за да водят истинска война, а да принудят българите на отстъпки” (1, с. 226). Българите били така изненадани и неподготвени, че не могли да оказат съпротива. Може би причината за проявената слабост на българската войска се корени в това, че през 863 г. грозни природни бедствия сполетели България. Тя била предварително сломена от незапомнена суша и епидемии. П. Мутафчиев изказва становище, че при нахлуването на Петрона по суша и по море против Борис „Голяма част от военните му сили били изпратени на северозапад, към границите на Моравия, и прехвърлянето им към югоизток изисквало време, с каквото той не разполагал” (3, с. 221).

Резултатите от византийската светкавична експанзия стояли като непреодолима за Борис принуда да подпише мирния договор, с който Михаил III го спрял в стремежа му да предпочете попечителството на Църквата на апостол Петър при учредяването на Българската православна църква (Бпц). В монографията си „Непознатите Кирил и Методий” съм направил обстойно изложение както на предпоставките и развоя на събитията, довели до светкавичната война на Михаил III против България, така и за резултатите от мирния договор (20).

По този повод василевс Михаил III е записал в дневника си: „В 863 г. мир с княза на българите Борис. Борис получава областта между Железната врата (Демиркапу) и Дебелт, наричана от българите “Загоре”, Борис преминава към християнството – изпращане на един епископ и няколко свещеници за мисионерстване” (54, с. 61).

Има достатъчно основания да се доверим на предположението, че споменатият договор е бил гарантиран с направени от цесар Борис клетвени декларации. Но

⁴ Нарекох Школа за българска книжовност творческия колектив на братята Кирил и Методий и техните ученици и сподвижници, създатели на КМле и Глаголицата.

историографията знае безброй нарушения на договорни задължения, когато владетелите не са били вътрешно убедени за спазването им или когато обстоятелствата са били крайно неподходящи за изпълнение на клетвените им задължения. Според българските историци цесърят се е привързал до такава степен към християнската вяра, че не е могъл да пренебрегне дадените от него клетви. „Борис се бил заклет“ пише П. Мутафчиев, с което потвърждава, че Борис бил верен на клетвите си (3, с. 236).

В. Гюзелев разглежда в същия смисъл поведението на владетеля на българите след „проникването на тази византийска армия от фанатични хора“, като ползва думите на Николай Мистик: „И той (Борис) обещава, че ще се подчини и ще склочи вечен нерушим мир“. В. Гюзелев потвърждава: „И княз Борис наистина до края на живота си не е нарушил този мир. Как византийците са преценили делото на княз Борис, може да се види и от безграничните похвали, които същият хронист разточителствува по негов адрес в писмата си до сина му цар Симеон“ (4, с. 450).

Тълкуванията на нашите историци са някак едностранно насочени към верността на цесаря към християнските му клетви, а не търсят обяснение в икономическото и военното положение на страната в навечерието на Дълбокия мир. Всички тези впечатления за християнски мистицизъм не намират пълно потвърждение в поведението на Борис непосредствено преди и по време на П.с. Той дава подкрепата си на своя син Симеон при обсъждане и утвърждаване на стратегията за възраждане на България, отклонявайки се от дадени някога клетви.

За осведомените не са тайна огромните унижения, които е претърпяла България по време на Дълбокия мир. За тях се досещаме от намеците в хроники и писма, които дават на историографията база да разкрие състоянието на държавната власт между 863 и 893 г. Мирният договор, наречен от В. Златарски „Дълбокия мир“, включвал, освен принудата за насилствено покръстване на българския владетел и двора му, още и редица ограничения. Изпратените от Константинополската патриаршия мисионери да „покръщават“ българите, донесли гръцкия език като богослужебен.

С мирния договор, освен покръстването на Борис, василевсът е успял да попречи на българите да ползват писмеността на Кирил и Методий, т.е. КМле и Глаголицата. Особено силно е бил засегнат цесър Борис от принудата да се откаже от ползването на разширената титулатура „От Бога цесър“, с което се накърнявал международния му авторитет и се поставяло под съмнение традиционното върховенство на властта на цесаря над другите власти в държавата. Византийският император принудил Борис да даде на отцепилото се от България Моравско „княжество“ начело с Растицъ относителна независимост. Едно по-подробно изследване ще покаже още много други форми на наложена от Византия зависимост. Всичко това е унижавало болезнено цесаря Борис и синовете му. Създадената в страната обстановка трябва да се оцени като една несъмнена псевдонезависимост, ако ли не и нещо по-лошо.

От гръкоезичните български каменни надписи беше установено, че Омуртаг и българските владетели след него са означавали своята власт с подобната на византийската титуларна фигура **Ο ΕΧ ΘΕΟΥ ΑΡΧΟΝ**⁵, с което е било огласявано да са те богоизбрани, а властта им богоувенчана (43, с. 96).

Останало е в страни от вниманието на изследователите, че в първото запазено писмо на патриарх Фотий от предполагаемата 865-866 г., Борис е титулуван или

⁵ Титулт **ΑΡΧΟΝ** от гръкоезичните български надписи е обоснован в доклада ми пред конференцията на Съюза на учените Ст.Загора, за която стана дума, както и в многобройни в печата статии. Византийските автори не поддържат договореността между кана ювиги Крум и василевса Ставракий и заместват навсякъде ΑΡΧΟΝ с древното гръцко длъжностно наименование ἄρχων, на което българските преводачи така и не са установили съответното на ΑΡΧΟΝ значение император.

наречен само ἄρχων⁶. В ГИБИ IV то е преведено като „Из посланието на светейшия цариградски патриарх Фотий до княза на България Михаил” (36,с.59), което не дава яснота, кой е автор на това определение, дали е самият патриарх, преписвачите или късните гръцки цензори. Впечатляващото в „редактирания” превод на софийския митрополит Симеон (36, с.59) е, че титулт на Борис в писмото на Фотий, записан като ἄρχων е преведен с неподходящото княз.

Също така, без добавката „От Бога”, е било адресирано и второто писмо от патриарх Фотий до Борис, за което се предполага да е написано скоро след първото. Митрополит Симеон превежда обръщението „Μιχαήλ Ἀρχοντι Βουλγαρίας” с „До архонта на България Михаил” (36,с.103). За казаното писмо на Фотий до Борис руски историци пишат на границата между XX и XXI век: „Вместе с тем **царю** сообщили етикет византийского двора ...” (53, с.506), което ще рече, че в Русия терминът ἄρχων е възприеман като български езиково гръкоподобен титул **АРХОН**, равнозначен на император или руското цар.

Би било добре да допълня, че същите автори дават втори пример с подобно титулуване на Борис, този път, от папа Николай I, който „...не захотел утвердить епископа угодного царю. Борис решил иметь дело с Византией” (53, с. 506). Свидетелства за ползвания от цесър Борис титул намираме в житието на свети Климент, създадено според изследователите от архиепископ Теофилакт Охридски между 1089 и 1126 г. (21,с.10). Теофилакт (или преписвачите му) споменава няколко пъти владетеля Борис като го нарича само ἄρχων, (съответно в другите му падежни форми) на българите (τοῦ Βουλγάρων ἄρχοντα Βορίσην) (21, с.16,30,32,36).

От изложените примери, в които Борис е споменат от византийски източници като ἄρχων(?) се разбира, че в определен период е настъпила промяна в неговата титулатура, според която той не е титулуван от хронисти и кореспонденти като богоизбран, както е това при цесърите от Омуртаг насетне. Историографията не ни е посочила обстоятелства, които да са ключ за обяснение на промяната в титулатурата на Борис. Несъмнено тази промяна може да се обясни с неизвестното съдържание на договора за Дълбокия мир, който пък е пряк резултат от катастрофалното за България нахлуване на византийската армия през 863 г.

Борис е бил принуден да приеме решението на василевса, упражнил прерогативите на своята властова уникалност, да се откаже от правото да ползва придобитата още от Омуртаг добавка „От Бога” към титула на господарите на България. Основанието ми да разглеждам промяната в българската титулатура като договорена между двамата владетели се опира на трайното ѝ ползване от Омуртаг, Маламир и Персиан, независимо от техните враждебни отношения с Константинопол и обявените от Персиан към византийските християни упреци в непочтеност (41, с.132-133). Трудно е да се повярва, че ако биха могли едностранно да възстановят положението от преди 823 г. относно разширения титул на българския император, василевсите Михаил II, Теофил и Михаил III биха пропуснали да го сторят. Очевидно това е успял да направи последният с договора от 863 г. с принуденото съгласие на цесър Борис. В основата на мотивите на василевса Михаил да наложи на Борис да се откаже от формулата, която афишира божествения източник на властта му върху неговия народ и държава, намирам в уникалната византийска космогоническа идеология. Василевсът си е давал сметка, че след като Борис бъде покръстен, той ще стане втория овластен от християнския Бог император. Този факт е бил за Михаил твърде притеснителен, защото след като новопокръстеният самодържец вече не дължи

⁶ Така заменен с ἄρχων българският езиково гръкоподобен титул АРХОН е фалшифициран може би от самия автор Фотий, а най-вероятно от преписвачите.

властта си на василевса, а е получена от общия им Бог, може да се предполага равнопоставеност в ранга на владетелите, т.е. и двамата императори са еднакво богопомазани.

Според изложените до тук обосновки, Борис е запазил след договора от 863 г. само титулите цесър и **APXON**, от които вторият е бил предназначен, както се каза, за гръкоезични текстове, какъвто е надписа от Балши.

2.2. Отношенията между цесър Борис I и василевс Василий I (867-886)

Договорът за Дълбокия мир е бил дело на василевса Михаил III, но от наличните исторически сведения, василевс Василий I е бил именно този владетел на Византия, който е оползотворил клаузите на договора по най-добрия за Константинопол начин. В развитието на отношенията между двете империи може да се намери обяснение за установеното от В.Златарски, въз основа на Теофановия продължител: „българите от своя страна предложили да приемат християнството и да се покоряват на императора и ромеите, в което ще трябва да видим условията на мира” (2, с. 22). Ако не другаде, то в Допълнителното споразумение от 870 г. между василевса и цесъря, можем да намерим осъщественото задължение на Борис да се подчинява на „императора и ромеите”. Много е вероятно в допълнителното споразумение да е имало задължение за Борис да изпрати сина си Симеон в Константинопол като заложник и гарант на договорните си задължения.

Василевсът Михаил III и особено Василий I не са могли да си позволят обаче анексирането на Българската империя поради трудности от организационен характер в едно сложно международно положение. Всъщност Василий е избрал по-елегантния и традиционен за времето начин да властва над България посредством собствените ѝ управници. Цесър Борис осигурил на византийския двор управленски комфорт. Както ще се види по-късно, с допълнителното споразумение към договора за Дълбокия мир между Борис I и Василий I българският владетел е получил отново разширената титулатура, която е обявявала божествения произход на властта му. Може с голяма доза вероятност да се твърди, че това е била една много сериозна съблазън за Борис да приеме заложените от Василий тежки за българската страна условия на въпросното допълнително споразумение, за които ще стане дума по-долу.

Не мога да допусна, а и няма писмени паметници, че Борис е приел да договори такива унижаващи България условия на новите си отношения с василевса Василий единствено, съблазнен от обещано му възстановяване на формулата „От Бога цесър”. Другото, което се добавя в поредицата от съблазни, предлагани от Василий, е обещанието за изпреварващо папата признание на автономия на Българска църква с архиепископ начело. Така се разкриват два или, да речем, три банана, но в съвкупността от техните въздействия не се откроява тоягата. Ще добавя, че Борис се предава на василевса по време, когато в Плиска съществува и се развива с бързи крачки легитимна българска църква с архиепископ за предстоятел, в богослужението на която се е ползвал латинския църковен език, също така непознат на българите като гръцкия. Намирам поддържането на съществуващото сътрудничество с Римската църква като далече по-изгодно от обещанието на василевса от Константинопол. Нямаме право да забравяме, разбира се, старите задължения на Борис към усилията на ЗАВЯРАТА да се укрепи Единението на българската нация чрез общи език, писменост, вяра и владетел. Всичкото до тук казано е достатъчно основание да се предполага с висока степен на правдоподобност, че освен обещаните привилегии и придобивки, България е била заплашена по начин, че владетелят ѝ не е имал друг полезен ход.

2.3. Отношенията между От Бога цесър Борис I и цесър Расате

Преди да разгледам процедурата, довела до възшествието на Расате, трябва да направя кратък преглед на института на съвладетелство в българския двор. Няма съмнение, че при извънредна обстановка, титулярът владетел е имал нужда от помощта на конкретно допуснато от Великите боили лице в качеството му на съвладетел. Също така не подлежи на доказателство, че изконна управленска практика е предполагала формално равенство при съвладението, когато единият е бил сред равните пръв или старши. Такива са били отношенията и в двора на великия Кубрат, когато между 633 и 677 г. Аспарух е бил съвладетел на баща си (44 години), а между 677 и 680 г. (3 години) съвладетел на брат си Бат Баян (Безмер) (32, с. 19). Подобна подредба във властта е била разпоредена и от Аспарух при братята Тервел и Кормесий (Твирем от Именника на кановете), когато те са били съвладетели 21 години, а Кормесий е продължил да управлява държавата като самостоятелен владетел още 6 г. и 6 месеца, т.е. 7 години (32, с. 19).

Татяна Славова намира в публикации на Коев 2000; Йорданов 2001; Йорданов 2008, съобщения за „новооткрита група печати на Михаил, архонт на България, при която той е монах“. В тези два печата на Борис се чете според Йорданов следния текст: „+ Богородице помагай на своя раб Михаил монах, от Бога поставен архонт на България“ (42, с. 34). От цитирания надпис може да се направи единствено възможния извод: Тези печати са от период, през който Борис, е получил отново привилегиата да ползва разширената титуларна формула „От Бога (избран, поставен) цесър, т.е. богоизбран император на България. От този факт пък следва да заключим, че междуременно в отношенията между Византия и България е настъпила промяна, която е съдействала да се възстанови властовия ранг на Борис от преди 863 г.

Фрагмичните доказателства стоят непоклонимо. Вероятно този надпис е дал основание на Р. Рашев да подхвърли, че в годините на своето цесърстване Расате и Симеон са били със статут на съвладетели на баща си (27, с. 382). Този извод е с огромно значение за разбирането на изследваната обстановка и е просто изумително, че авторът не е разширил анализа, дължим на находката му. По темата ще продължа размишленията си по-долу.

От Бога цесър Борис е предложил през 889 г. на Великите боили да допуснат учредяването на съвладетелство между него и първородния му син Расате, което те одобрили. Най-вероятно това е станало на държавен събор. За такъв, обаче, през посочената година няма свидетелства.

От факта, че Борис е могъл да се намеси активно в политическия живот по време на П.с. се разбира, че с предаването на изпълнителната власт над държавата на своя първороден син, владетелят е създал едно повторение на древното и традиционно за Българската държава съвладетелство, в което той е запазил за себе си старшинство.

Игуменът на Прюмския манастир – немският летописец Регинон обяснява решението на Борис да въведе Расате във властта, поради „обладалия го религиозен мистицизъм и стремеж към нравствено съвършенство, внушени му от Бога“ (4, с. 453).

Християнските хронисти предпочитат в съответствие с догматичните си религиозни пристрастия легендарни обяснения на обикновени житейски събития. Като такова преценявам тълкуването на игумена на Прюмския манастир за мотивите на Борис да сподели властта си с Расате. През 889 г. Борис има зад гърба си 37 години трудно цесърстване, от които 19 години то е било крайно унизително. Не е известна възрастта на Борис през 889 г., но тя най-вероятно е била пределна по това време за оспорвано от външни сили властване върху една империя като българската. Посоченият от Регинон краткотраен изблик на енергия и решимост при отстраняването на Расате има също така житиен характер. Няма доказателства, но впечатленията ми от писмените паметници подсказват, че Борис през 889 г. е бил на границите на своята

физическа и интелектуална мощ да ръководи многобройните народи на своята империя. За основната причина, която го е подтикнала да сподели властта си с Расате и да се оттегли в манастир В. Златарски дава следното обяснение: „Тая негова набожност най-сетне се изразила в това, че Борис след 36 - годишно царуване (т.е. около 888 г. - доп. мое-С.Д.), като спазвал ненарушимо даденото на ромеите при сключването на договора в 864 г. обещание да живее в мир с тях, след една тежка болест, а според други, подбуждан от божествено внушение, поискал да прекара последните години от живота си в подвизите на уединено благочестие” (2, с. 243). И по-долу: „...Борис предал управлението в 889 г. на най-големия си син...” (2, с. 244).

Предизвикват редица въпроси твърденията на Р. Рашев, че цесáрът Борис бил и владетел и монах, според текста на оловен печат с надпис: „Богородице, помагай на своя раб Михаил монах, от Бога поставен архонт на България” (42, с. 34). Това „двойствено положение на княз Борис като светско и духовно лице” било „уникална за източно-православния свят кариера на монах и владетел едновременно”. Р.Рашев изяснява „...във Византия императори били замонашвани насилствено след преврат като знак за изключването им от светската власт и пресичането на евентуални опити за връщане към нея” (27, с. 382). Озадачава стремежа на автора да постави поведението на цесáря Борис в зависимост от византийската традиция, отнасяща се до кариерата на василевсите, което е неприемливо.

Така става очевидно, че Съветът на Великите боили одобрил поисканото от цесáр Борис съвластие, по силата на което да сподели през 889 г. властта си с Расате, независимо от слуховете за личните му качества. С предаването на изпълнителната власт в ръцете на Расате като подставено лице, болярите са намерили форма да направят необходимото за запазването на статуквото в отношенията между България и Византия, без да се подлага на душевно изпитание верската почтеност на Борис от нарушаване на дадените от него клетви. С тези предположения се създава възел от дремещи противоречия за възможно разногласие между Борис и Великите боили при изграждането на политиката, целяща да се избегне завладяването на страната от ромеите.

Мисля си, че обяснението за отказ от власт на Борис с мистични подбуди е безпочвено. Както беше изтъкнато, владетелят е предал на Расате изпълнителната власт в качеството му на младши съвладетел, запазвайки правото на контрол и привилегиите за одобрение или порицание на съвладетеля. В подготовката на П.с., може да се види и ролята на завърналия се от Византия след 886 г. Симеон, който вероятно е предвидил прозорливо развитието на обстановката в страната, когато големият брат Расате е щял да се провали военно и изхаби политически и така да създаде предпоставки за отстраняването му от властта.

Борис и Симеон са установили, че Расате не би могъл да бъде вдъхновител и осъществител на българското възраждане. Това осмисля основанието ми да обясня водещата роля на Симеон при подготовката на бъдещите промени, отразени в политическата програма на Преславския събор. Анализът на критичната обстановка в България, резултат от старческото безсилие на Борис и слабата подготовка и неправилната верска насоченост на Расате, е подсказал на високо образования Симеон, че политическият изход е могъл да се намери единствено в противопоставянето между двамата съвладетели.

Несъмнено Расате е провеждал антихристиянска политика и може би е препятствал възприемането на писмеността на Кирил и Методий, като пряко свързана с християнската вяра. По този начин той е застанал на пътя за осъществяване на идеите на ЗАВЯРАТА, чийто вдъхновител е бащата Борис и с това е затруднил ускореното

развитие на България в семейството на християнските народи. Отстраняването на Расате е било неизбежно.

2.4. Отношенията между От Бога цесър Борис I и Симеон

Много са авторите, които са посветили на живота и делото на великия Крумовец Симеон своя творчески заряд и патриотизъм. Това не е предмет на настоящия раздел. В обсега на моите интереси е да разкрия обстоятелствата, които съдействат за изграждането на националистическата политическа идеология на бъдещия цесър (император) на България. Не бих искал читателят да е притеснен от използването от мен понятие национализъм. Става дума за защита на националните интереси на България от агресията на ромеите, агресия военна, културна и религиозна. Нарекъл съм този национализъм защитен. За жалост, когато политиката на владетеля-националист носи лаври и пленени знамена, тя се изражда в империализъм, което е неизбежно. Няма данни, обаче, да е бил национализмът на Симеон вътрешен, т.е. да е бил насочен против не българските етнически съставки на неговата империя. Той е Крумовец, нали?

Симеон е роден вероятно през 863 г., което Г. Бакалов обосновава:

„Ако съдим по едно косвено известие на патриарх Николай Мистик, където нарича княз Симеон *син на мира*, следва да приемем за негова рождена дата годината 863-864. Това е годината, в която се подписва *дълбокият мир с Византия*” (1, с. 250).

Потвърждение на рождената дата на Симеон намирам в писмата на патриарх Николай Мистик до него: „...ти си син на мира, понеже си се родил от светия си баща във време на мир...” (60, с. 283). Това ни дава възможност да определим възрастта на принца, когато е изпратен в Константинопол. Прието е, че Симеон е бил на обучение в Магнаурската школа в знак на добра воля от страна на василевса. Съществуват обаче податки, че принцът бива приет за обучение в Константинопол именно в резултат от преговорите и сключеното допълнителното споразумение от 869/870 г. между василевса Василий I и цесъря Борис, което дава определени основания да гледаме на Симеон по време на престоя му във византийската столица като на заложник на бащините си задължения. Паралелно с това би могло да се допусне, че синът на българския владетел Симеон е бил подложен в Магнаура на специално обучение, което да гарантира на василевса изгодно за Византия продължаване на примиренческата политика на Борис.

Симеон се обучава в Магнаурската школа, където добива изключителни знания, които се оценяват високо от гърците, които дори го нарекли „полугрък”. Според епископ Луидпранд Симеон „...като изоставил научните си занимания той се отдал, както казват на свято подвижничество” (1, с. 250), т.е. приема монашеско пострижение.

Няма изразено обществено разбиране днес за унизеното положение на българите през годините на Дълбокия мир. Може би защото не са намерени достатъчни и преки свидетелства за нараненото достойнство на владетеля и отнетите му възможности да осъществява прерогативите на своята от Бога дадена му власт. Няма съмнение, П.с. е протекъл под знака на отхвърляне на подчиненото положение на българите в условията на българо-византийските отношения след 870 г.

В. Златарски дава да се разбере, че гръцкото духовенство е било съпричастно към избиване на бунтовниците през 865 г. Авторът съобщава, че йерейте са искали да бъдат наказани и пощадените от Борис, които той опростил и върнал по домовете им (2, с.58). Това естествено е изострило антигръцката позиция на Симеон. В. Златарски твърди, че „...имаме достатъчно основания да предполагаме, че гръцкото духовенство в България си присвоявало права, които били от компетентността на княжеската власт или поне Борис ги смятал за такива” (2, с. 69).

Тук е място да се разкаже за свидетелствата, които разкриват антивизантийските настроения на Симеон в светлината на обстановката в България, особено, от периода 870–893 г. Основните сведения за личността, достойнствата и поведението на Симеон от времето на неговото цесарстване се черпят от запазените писма на патриарх Николай Мистик и василевса Роман Лакапин като част от кореспонденцията им с българския император.

В едно от писмата на патриарх Николай I Мистик до Симеон, от началото на 923 г., се казва: „Писмото ти, ...споменава за великия Моисей и това, което си написал е написано в спомен за него. Но какво общо има нашето дело с Мойсея? Какво предсказание ти си получил от бога?...от какво робство, от какво зло си избавил божия народ?” (60, с. 276). Очевидно това е епистоларната реакция на патриарха на изказани от Симеон съображения относно зависимото и дори подчиненото пред ромеите положение на българите след 863 и особено след 870 г. С нея патриархът обсъжда възможно съобщение на цесаря за получено от него божие внушение да изведе българите от робство както Моисей извежда евреите и ги доведе до „обетованата земя”.

Николай Мистик не крие високата оценка, с която се е ползвал Симеон. Той пише: „...ти като си усърден, спазил си това усърдие и в четенето на старата история” (60, с. 253); „Аз зная че и ти като любознателен читател на съчиненията на древните, разбираш...” (60, с. 280). За културната характеристика на Симеон, Р. Рашев пише: „За познанията на Симеон в областта на древногръцката история писмата не съдържат директни посочки, но осведомеността му в тази област е вън от съмнение предвид сведението на Лиудпранд, според когото пребивавайки в Константинопол, Симеон бил изучил „ораторското изкуство на Демостен и силогизмите на Аристотел” (34, с. 7). „За гръцката история след Александър свидетелства и характеристиката му на „нов Птолемей” в „Похвала за цар Симеон” с добавката, че тук се има предвид сближаване не по отношение на вярата им, а по ревността им за събиране на книги. Директно това упоменаване говори по-скоро за историческата образованост за съставителя на похвалата, но вероятно личност като Птолемей I (305-283 пр. Хр.), останал в историята като създател на прочутата Александрийска библиотека е бил познат и на Симеон, създаващ чрез покровителство на преводите от гръцки на славянски подобна библиотека в Преслав” (34, с.7,8).

„Известията за времето 896–913 г. са твърде оскъдни поради спазването на мира” (1, с. 252). Странно е, че няма никакво сведение за обсадата на Константинопол през 912 г. от киевския владетел с българско име Олег, който неизбежно е преминал с войските си по море и суша през български земи и води. Това е една нова историческа задявка, но не е предмет на моите изследвания тук.

Известно е, че пребиваването на млади хора в чужда държава, към чиито порядки са били те предварително отрицателно настроени, ги превръща в последователни отрицатели на домакините и на техните държавни традиции. Можем да предполагаме, че Симеон, като личност с изтънена и болезнена чувствителност, е бил запознат с униженията, претърпени от баща му в резултат от загубената война през 863 г. и насилственото християнизирание на цесаря и първите му боили, което е в разрез с извършената подготовка от ЗАВЯРАТА между вторите братовчеди⁷ Борис, Методий и Константин. Цесарят не е могъл да забрави споменатото насилие върху част от българската аристокрация след 863 г. Този тежък спомен е белязал детството на Симеон. Съзнанието за положението му на заложник, както и многото други прояви на

⁷ В „Непознатите Кирил и Методий” обосновах роднинските отношения между Борис, Константин и Методий. Последните двама са внуци на канартекина на Омуртаг Енравота, а Борис е син на Персиан и внук на брата на Енравота Докс.

ромейския светски и духовен диктат върху българската псевдонезависимост са оставили у Симеона следите на трайна неприязън към гръцкото начало.

Не може да се пренебрегне и че Симеон е опознал традициите на византийското държавно управление. И в т.ч. непреклонния цезаропапизъм на императорите на Византия, живота във висшите среди на столицата, заговорите и убийствата на василевси и патриции, повсеместната корупция, и всички онези знания за византийската действителност, част от които историята е съхранила за нас. А те са били твърде различни от белезите на българската цивилизация от втората половина на IX век, която е била скъпа на духовния младеж.

Хр. Трендафилов цитира Лиудпранд, който в първата книга на „*Антаподозис*“ посочва: „Начело на българите стоял храбрият и войнствен Симеон – християнин, но голям враг на своите съседи – гърците“ (37, с. 16). Този цитат подкрепя моето убеждение за непримиримата омраза на Симеон към гърците, която изключва какъвто и да било компромис с осъзнатите отрано свои имперски амбиции и достойнство.

Не ще и съмнение, Симеон е изградил още в Константинопол политическата си идея да възстанови независимостта на България и достойнството на короната.

Симеон се завърнал в България вероятно след като Леон VI (886-912) наследява баща си василевса Василий I, т.е. наскоро след 886 г. Ако това е правдоподобна дата, значи готвеният за патриарх Симеон е имал 5-6 години да опознае и да анализира политиката на брат си след 889 г. във всички основни за държавния интерес направления. Вероятно той е наблюдавал старателно поведението и интелектуалния заряд на Расате и си е давал сметка, че брат му, цесърят на България, няма качествата, знанията и волята да се посвети на величавата цел да възвърне величието на трона на Крумовци. В заключение изказвам твърда убеденост, че не жаждата за власт е била водеща в поведението на Симеон. Той е бил обладан от волята да възроди България и не е могъл да си позволи сантиментални задръжки.

От направеното до тук изложение се установяват редица стратегически и тактически противоречия между От Бога цесърят Борис и определения от него за нов съвладетел Симеон.

По-горе беше цитиран гръкоезичен текст от печат на Борис, освидетелстван от Ив. Йорданов, според който цесърят е бил до такава степен предан на религиозната си догма, че е заменил и в официални текстове българското си име с християнското. Този факт не може да не е впечатлявал националиста Симеон и да е създавал поводи за разногласия между двамата.

Съществуващите възможни търкания между Борис и Великите боили са били от особен интерес за политиката на Симеон да овладее еднолично властта в Плиска. Съдейки от разигралите се на П.с. събития можем да си дадем сметка, че младият Симеон е изучил в Константинопол и различни политически задкулисни ходове и трикове, които са били непознати на членовете на владетелското семейство и на великите боили. Това е дало огромно предимство на Симеон в бъдещите му стълкновения с политическите противници на родна почва.

В книгата ми „Непознатите Кирил и Методий“ беше направен извода за настроенията на българския цесър Борис и неговото обкръжение към ромеите и тяхната маниакалност за лидерство в културния свят, които стоят в идеологическата основа на ЗАВЯРАТА между братовчедите Борис, Методий и Константин (20, с.37-45). Естествено, това ми твърдение има дълбока историческа логика, но някак си остава недоказано. От дадените до тук частични доказателства, съдържащи се в писмата на патриарх Николай Мистик и василевс Роман Лакапин, които имат висока стойност, става съвсем очевиден изводът, до който прозорливият Р. Рашев не е посмял да се докосне. Аз бих го изказал така: „Човекът и владетелят цесър Симеон е бил с толкова

високо съзнание за отредената му от Бога роля на месия, който да отведе богоизбрания български народ в „обетованата земя”, че не би могло да се допусне и за миг, че същият този титан на мисълта и българското дело би допуснал в неговата държава и в неговата църква да се ползва езика и азбуката на гръко-ромейте.

3.0. Общо за Преславски събор

Представите ми за същността и работата на П.с. се основават както на известните на науката писмени паметници и на направените им от изследователите анализи, така и на моите разбирания за технологичния порядък в дневния ред на събора, целящ да осигури успеха на неговите организатори.

Известни са редица предположения за времето на горното събитие и за неговите реални резултати. В. Златарски посочва, че П.с. е заседавал в „края на 893 г.” (2, с. 258). Другите автори са склонни да приемат така определената от В. Златарски година на неговото начало, но несъмнено П.с. е бил проведен след изтичането на 30 – годишния срок на договора за Дълбокия мир. Договорът е бил подписан от Борис по принуда в резултат от византийското военно нахлуване от края на ноември или началото на декември 863 г. Не вярвам Борис да е разрешил да започне събора преди изтичането на срока на договора, а Симеон да не е протестираше срещу голямо забавяне след крайния му срок. Промеждутъкът между двете годишни дати е останало някак встрани от вниманието на историографите. Посочената по-горе начална дата на Събора дава да се разбере, че 30 годишният договор за Дълбокия мир е сключен през декември на 863 г., т.е. почти непосредствено след нахлуването на армията на Петрона в България. Кое е напълно реално.

Настоящото твърдение намира опора и в Дуклянския летопис: „Владао је веома свети краљ четрдесет година и четири мјесеца” (19, с.202). Простата аритметика потвърждава, че Преславския събор, който се провел 40 години и 4 месеца след възшествието на цесаря Борис, определя това да е станало през август на 853 година.

Дуклянският поп свидетелства през XII в., че съборът се провел в продължение на 12 дни и на него са присъствали високопоставени представители на Римската и Цариградската църква. Авторът уточнява, че осем дни се говорило за Божиите наредби, за светото писмо и за състоянието на църквата. Останалите пък четири дни се разисквало за кралската власт, за войводите, за кнезозете и сотниците, както и за положението на императора (както е титулуван Борис в латинския текст на Дуклянския летопис) (19, с. 192, 193). Вижда се от цитата, че свидетелството на Дуклянина е твърде конкретно и като такова е изключително важно за българската историография. Един проникателен анализ, ако и да установява редица различия от детайлен характер между изнесеното от автора на летописа от Дукля и утвърдената традиция, не може да пренебрегне значимо фактическо съвпадение между тях. Това дава основание да се използват показанията на Дуклянския летопис като база за изграждане на една приемлива представа за хода и решенията на Преславския държавен събор.

Няма официална теза за църквата-кръстителка под покровителството, на която са се извършили църковните процедури по удостоаването на Климент с патриаршеско достойнство и присъждането на българския владетел на разширения титул „От Бога цесар”. От решенията на П.с. и от резултатите им в политиката на новия От Бога цесар на България Симеон се разбира, че това не е била Константинополската патриаршия. Според така приложени метод на изключването остава да приемем единствено възможното друго участие, т.е. това на втората вселенска църковна катедра - Римската църква. И отново намираме в Летописа на попа Дуклянина устойчиви съобщения за това, че Римската предстоятел е изпратил кардинал Хонорий, като свой викарий да посвети патриарха на Бпц и да даде необходимата тежест при коронясването на новия

От Бога цесър на България Симеон. Н. Драгова цитира Дуклянския поп, според когото папата изпраща викария Хонорий „кардинал-свещеник на светата Римска църква, когото овластява: да свързва и развързва, да отстранява и понижава, да гради и сади, както е според обичая на Римския престол, когато изпраща по света свои посланици или викарии” (6, с. 76), с което са му били предоставени достатъчно пълномощия, за да бъдат напълно удовлетворени очакванията на българската корона.

В този смисъл Н. Драгова допълва: „Дуклянецът разполага с пространното му старобългарско житие (на Борис – бел. моя), в което има свидетелство, че България е потърсила римско покровителство и папата е изпратил свои кардинали, водени от кардинала Хонориус (епископ на Бове) да присъстват на свикания всенароден събор (за него свидетелства и Регино)” (46, с. 44-45).

Не е трудно да се определи основното значение на П.с. за историческото развитие на България. Това е решението за последователна антивизантийска политика, която е съхранила българите до днес.

Позволявам си да отклоня използването от Й. Андреев и от всички български историци прилагателно „народен”, защото наистина един подобен събор в империя като българската не би могъл да се нарече обосновано така. Империята България не е била с мащаба на древен гръцки град-държава, който може да събере свободните си граждани на агората, за да обсъжда „държавните” си проблеми. А обществени, за времето на П.с., отношения и практики не познават избори и излъчване на представители – народни или поне съсловни, които с присъствието си на събора да му придадат характер на „народен”. В подкрепа на казаното е свидетелството на немския летописец Регинон, който съобщава, че „...Борис обявил Владимира (Расате - б.м. С.Д.) за лишен от престола и провъзгласил за български владетел Симеона” (3, с.272). Не виждам в тези текстове намек за проведен от цесаря Борис съвет с представители на народа. За основанието ми да нарека традиционните български събори „държавни” служи твърде основателно състава на участващите в него: Канът или цесарят, семейството му, съветът на великите боили, боилите от канството или цесарството, като представители на отделните области на държавата, вождовете на славянските, хунските и може би тракийските племена, както и колобрите от определено ниво нагоре. Очевидно след 863 г. са взимали участие и епископите на християнската църква, а на П.с. през 893 г. това са били гръцки йереи. Другият ми аргумент за определяне на П.с. като държавно-църковен произтича от дневния му ред, според който особено църковно значение има ръкополагането на Климент за патриарх и подмяната в Бпц на гръцката сакрална писменост с литургичния КМле и Глаголицата. Другите проблеми на Събора са от чисто държавен характер, отнасящи се до властта в държавата и в т.ч. коронясването на новия владетел, както и принципите на бъдещата му политика. Както се вижда от дневния ред националистическата политика на Симеон включва както религиозната, така и културната и политическа независимост на държавата, като основни проблеми на неговата власт. Дори привърженикът на определението „народен” събор В. Златарски застава в позицията, че „...въпросите, които трябвало да бъдат предложени на този събор, са били от първостепенна важност, засегнали са целия държавен живот и за това се нуждаели от всенародно одобрение” (2, с. 253). В. Златарски допълва, че под влияние на абсолютизма на византийския принцип, според който „...държавният глава има властта си от Бога...”, съборът „...се обърнал само в едно съвещателно тяло, и то в извънредни случаи” (2, с. 253). Впрочем, прилагателното „народен” на П.с. съответства на лицемерието на комунистическата тоталитарна система и той би могъл да бъде народен толкова, колкото беше народно след септември 1944 г. Народното събрание на България.

В. Гюзелев приема събора като вид „...колективен орган на управлението, който е ограничавал и контролирал властта на княза...” и още, това са „събори на цялото царство” (4, с. 384,521).

Не звучи реалистично дори да предполагаме, че някой от Крумовци би могъл да позволи да бъде властта му ограничавана и контролирана. Съветът на Великите боили е имал решаваща дума при вземане на решения, отнасящи се до държавното строителство.

4.0. Политическо поляризиране на българската върхушка

Тежката обстановка на зависимост на Българската държава от ромеите създава предпоставки за оформяне на три действителни политически идеологии, които се разкрили в сблъска си на Преславския събор. Техни носители били партиите на Расате, Симеон и Борис:

- консервативната партия на Расате, била според податките за пълна реставрация в религията и за антивизантийска и антиславянска политика. В. Златарски е твърде убедителен: Владимир „...почнал да събужда умиращото езичество⁸ в държавата, защото само чрез него българското болярство е могло да си възвърне изгубеното политическо значение и да се противопостави на славенската Борисова политика;...Във външната си политика Владимир, несъмнено пак под влияние на антиславенската болярска партия, също така тръгнал по път съвършено противоположен на Борисовия” (2, с. 247). Изложеното свидетелство е много авторитетно доказателство за липсващото етническо, културно и езиково единение сред българската нация, което изключва необоснованото допускане да е бил пренебрегнат българският език на владеещата властта в страната народност.

- компромисната партия на умерените, начело със Симеон, била за запазване на християнството, но за възстановяване на държавното достойнство и интересите на България и

- партията на Борис, имала примиренческа позиция за съхраняване на мирното статукво в отношенията с Византия. Заедно с това съществуват основания да се подозре Борис, особено в късните години на неговото управление, в настроения ориентирани към мир с Византия и някаква особена преданост към Константинополската патриаршия. За това съдим от свидетелствата на Ив. Йорданов, основаващи се на гръкоезичните текстове от печати №№ 26 и 27 от неговата номерация, които бяха цитирани по-горе. В този текст името на цесаря Борис е заменено с християнското му име Михаил и към него е добавено, вероятно, от периода между 889 и 893 г. и прозвището монах. Предположих по горе, че Борис се е замонашил след 889 г., но е запазил позицията си на цесар, като старши съвладетел, което е изтъквал в печатите си.

Трябва да се признае, че политическите идеологии, представени от Борис и Симеон са били по същество твърде близки и само възрастта и изградените у стария владетел привички са създавали между тях формални противоречия.

Така на П.с. са се сблъскали две основни идеологии, представлявани от съвладетелите на България: Цесарят-баща и кандидата за престола Симеон, от една страна и цесарят Расате, зад когото стояли радетелите на „отческия закон”.

Не се оспорва противопоставянето между традиционалистите на Расате и защитниците на християнската религия на Борис и Симеон. Но ако за Борис християнството е мистика и душеспасение, то прагматичният Симеон е гледал на него като на духовен мост за присъединяването на Българската империя към европейската цивилизация и с това за укрепване на националната идентичност и сигурност. За

⁸ Няма доказателство, което да е достатъчно авторитетно и сигурно, че българите преди покръстването си са били езичници.

съществуващия български дух и съпротива говори и Регинон, чрез думите си, че Борис бил отправил „предупреждение към всички”. Т.е. през 893 г. владетелят е осъзнавал силата на противопоставящия се на християнството български традиционализъм, който не се е загубил през 30-те години на Дълбокия позорен за България мир.

В. Златарски говори за опозиционна на Борисовата политика партия (2, с. 51), с което прави посочените от мене политически противоборства на събора естествена проява на разнопосочни идеи и интереси.

Не съм убеден, че фигуриращите политически философии са имали проблем с отношението си към славянството. Славистиката е произвела много по-късно антиславянската теза на Расате, за да постави славянските племена в полезрението на изследователите и да им предаде по този начин липсващата им значимост. Наследниците на Крум са могли да имат една единствена политика спрямо балканските славяни и тя е била да бъдат присъединени техните земи и население към властта на българския владетел. Славяните не са били обект на интерес за имперската власт на цесърите нито с някакви технологични достижения, нито с организационни характеристики, нито пък земите им в Западните Балкани са били особено плододайни. Да се разпростре властта на българите над повече славянски племена е било по-скоро въпрос на престиж в противоборството между Византия и България. В този смисъл би следвало да се обезцени въобразената антиславянска политика на цесър Расате и да се сваля тя от дневния ред на политическите прения на събора.

Имаме пълно основание да защитим тезата, че двете политически линии на Симеон и на баща му са се доближавали поради общност в религиозен смисъл и традиционната за българите вяроност към рода и племето. От гледна точка на културните предпоставки, които стоят в основата на епохалните промени, осъществени на П.с., Борис е останал верен на принципите на ЗАВЯРАТА (20, с. 37-45), възприети от него и братовчедите му Методий и Константин за създаването на общонароден език и установяването на християнската религиозна догма, като държавна религия, които да гарантират единението на нацията. Да продължи да поддържа принципите на ЗАВЯРАТА за въвеждане на КМ писменост в държавния живот и в християнското богослужение в България за Борис е било въпрос на чест и достойнство. Това, разбира се, не е могло да стане в сътрудничество с гръцкия синод, разривът, с който е бил неизбежен. Борис е решил дилемата като е предпочел по-малкото зло – да съхрани християнството и укрепи нацията в полза на Крумовската династия.

За възпитаника на Магнаурската школа Симеон възстановяването на българското имперско достойнство минавало задължително по пътеките на войната между претендента за равноправие на балканските империи и защитаващият неделимата си власт, василевс на ромеите.

Всичко това, въпреки посочените различия в отношенията на Симеон и Борис към Византия и нейната патриаршия, е довело до тяхното тактическо обединение пред общата опасност от верска реставрация. Нещо повече, общото в политическите платформи на Борис и Симеон била ориентацията към църквата на св. Петър.

Миролубието и клетвената вяроност на Борис пред василевса Василий влизат в драматично противоречие с принципите на ЗАВЯРАТА за създаването на нова писменост, и за установяване на отношения с катедрата на св. Петър като църква – майка, за да се предотврати зависимост от ромеите. Към това Симеон е добавил амбициозна програма за възстановяване на българската политическа и религиозна независимост. В тази обстановка звучи правдоподобно убеждението, че Борис е използвал старите си лични отношения с папа Формоза (891-896) да получи неговото благоволение като изпрати викарий с пълномощия и авторитет, който да ръкоположи първия български патриарх и утвърди божествената власт на цесъря на българите. Няма

съмнение, че не е било толкова трудно да бъде убеден папа Формоза да осъществи амбициите на предхождащите го предстоятели на Апостолическата катедра да приемат България под своята църковна протекция.

Посочените начални противоречия между бащата и сина са в основата на развитието на техните бъдещи отношения.

Няма съмнение, че ориентацията на българския двор към европейската християнска църква чертаела вярната посока на присъединяването на България към модерния свят. Победата е била извоювана от партията на Симеон, който получил подкрепа на Събора и свободата да изпълни своята великобългарска антиромейска политическа стратегия.

Ретроградната политическа линия на цесаря Расате е била обречена.

4.1. Представа за дневния ред на Преславския събор

Трябва да признаем, че за определянето на дневния ред на събора съм се съобразявал, както с мненията на редицата автори, изследвали това грандиозно за България събитие, така и съм отчитал целесъобразната технологична последователност, която е позволила да бъдат осъществени набелязаните реорганизации в църковната и държавна структура. Дневният ред като обем от възможни, но и задължителни решения, определих според последвалите и освидетелствани исторически събития, за които е трябвало Събора да вземе решения.

Известията за войните на цесар Симеон с ромеите дава увереност на анализатора да внесе корекции към визията за събора. Те произтичат още и от натрупаните през Дълбокия мир мотиви и от сведенията, съдържащи се в Летописа на дуклянския презвитер. За решенията на П.с. Й. Андреев пише: „През есента на 893 г. княз Борис „свикал цялото си царство (CONVOCATO...)”, т.е. събор, който според твърденията на В. Златарски приел следните решения: „Владимир формално бил лишен от престола и за български княз бил провъзгласен третия син на Борис – Симеон. Преместена била столицата на българската държава от езическа Плиска в християнския Преслав. Изгонени били гръцките свещеници и заменени с български, а за богослужебен и държавен език бил провъзгласен славянският.” И по-долу: „Що се отнася до другите решения на събора, така както са посочени в научната литература, те изглеждат твърде **произволни** (курс.м.) и ние не можем да се съгласим с тях. Още повече, изворовите известия не споменават за подобно нещо” (5, с. 100,101).

Позицията на Й. Андреев не е случайна. Поради това е наложително да се опитам да формулирам и обоснова подредбата на дневния ред на събора и да потърся доказателствата в бъдното му осъществяване. Моето виждане за дневния ред е подчинено на една целесъобразна последователност в проблемите, разглеждани на събора, която е давала възможност за използването на резултатите от някои от тези решения по-късно. Т.напр. посвещаването на Климент в патриаршески сан е било целесъобразно да предхожда решенията, свързани с коронясването на Симеон за От Бога цесар на България, в което е взел участие и патриарха.

В политическите върхове на Българската държава се оформили, както беше изтъкнато, две основни политически линии, в резултат от чието противопоставяне се взели решения относно стоящите пред държавата и църквата проблеми, които би могло да се подредят, с известна степен на вероятност, в следващата технологична последователност:

- Детронирването на Расате.

Това начало е било важно, за да се открие свободно пространство за обсъждане на останалите противоречия в семейството на Борис, без да има Расате възможност да организира съпротивата си;

- Признаване на автокефалност на Бпц и удостояване на Климент с патриаршеско достойнство от кардинал Хонорий;

- Структуриране на изпълнителната власт в държавата и коронясването на новия владетел от папския пратеник за „От Бога цесър на българите” в съслужение с българския патриарх Климент;

- Одобряване на програма за културна и религиозна независимост на България и в т.ч. въвеждане на Кирило-Методиевата писменост, т.е. КМле и фонетически съответстващата му Глаголица, за ползване в държавата и църквата вместо гръцката писменост;

Една подобна мащабна реформа засягала гръцкото присъствие в България и довела до замяната на гръцката вероизповедна практика с „...практиките на римската църква,...”(6, с. 80). Тя създавала, обаче и затруднения за българите, както в църковния живот, така и в държавната администрация, и отделно в икономическите дейности и културата. В резултат от този акт гръцките йереи напуснали България;

- Канонична преориентацията към Римската православна църква и в т.ч. признаване на нейното върховенство;

Такова решение отправя автоматично Бпц в диоцеза на Престола на св. Петър. Очаквано е било да се получи съгласието на светия отец да се използва КМле като литургичен език в богослужението.

Твърде вероятно са били взети и следните решения:

- Да се предприемат всички необходими мерки и в т.ч. военни за запазване на българските икономически интереси в международен план като важна изява на държавната независимост, както и да се подготви страната за решителен и всеобхватен сблъсък с Византия;

В бъдещото развитие на отношенията между двамата съседни се вижда целесъобразността от вземането на такова решение.

Ръководителите на събора са си давали сметка, че след предприетите в България религиозни и културни промени, които са засягали жизнени интереси на южния съсед, е било неизбежно да се очаква от него в отговор драстично поведение на отмъщение и наказание.

- Да се премести столицата от Плиска в престижно проектирания и изграждан Преслав.

Давам си сметка, че така подреденият от мен дневен ред на заседанията на П.с. ще бъде оспорен като недоказан, но доказателството за неговата целесъобразност се съдържа в осъществената промяна, на която „Формоза осигурява църковно-канонично признание...”(6, с. 70).

Не ще и съмнение, че почти всички точки от естествения дневен ред на събора са били подготвени и наложени от Борис и Симеон. Забелязва се, че определянето на правата на цесаря-баща е предхождало разглеждането и одобрението на Симеоновата програма за пълна независимост от Византия, поради известната склонност на Борис към примиренчество спрямо наложените от василевса Василий политически, военни и културни ограничения на България.

Не е възможно да бъдат обстойно доказани в настоящата статия изложените становища.

5.0. Детрониранието на Расате

Расате бил лишен от власт поради неуспешна външна политика и опит за реставрация на стария религиозен закон. Според Регинон Расате се бил опитвал да възстанови традицията на българското държавно, обществено и религиозно устройство от времето преди договора за Дълбокия мир от 863 г. Авторът пише: Расате „...почнал

да върши грабежи, да прекарва времето си в пиянство, пиршества и разврат и с всички средства да възвръща новопокръстения народ към езическите обреди. Когато баща му узнал това, възпламенен от силен гняв, свалил монашеската дреха, отново препасал военния пояс, облякъл царските дрехи и като взел със себе си тия, които се бояли от Бога, опълчил се срещу сина си”(35, с. 307).

Водачът на партията за пълна реставрация на българските традиции в обществената и религиозна практика - Расате е бил не само отстранен от властта, а вероятно и от възможността да предявява в бъдеще претенции за престола. В съществуващата в историографията поредица от обвинения срещу Расате фигурират военни провали, разюздани нрави и най-тежкото според съвременната славистика – антиславянска вътрешна политика.

Историографията раздухва обвинения срещу Расате в антиславянска политика, сякаш това би било възможно ако българите са били вече претопени в славянското море. В монографията „Непознатите Кирил и Методий” обстояно разкривам целите на ЗАВЯРАТА на братовчедите Методий, Константин и Борис да се постигне единение на етносите от българския народ чрез една вяра, един език и един владетел. Тази теза включва интегрирането на славянското население на България, което проличава от компилирането на славянски говор в езика на Кирил и Методий и вероятно върху възможно противодействието на Расате се е основавало едно от обвиненията срещу него, ако въобще е имало такова.

Неуспешните войни на запад не биха могли да предизвикат толкова радикални реакции. Пък и не съществуват изчерпателни данни за размера на пораженията на българските войски и за действителната обстановка по фронтовете. Напълно е неприемливо да се смятат тези военни действия като проява на антиславянска насоченост. Още повече, че цесарят-баща не е показал специално отношение към славянското население, а Симеон не е проявявал при управлението си някакво славянско пристрастие.

Обвиненията в битово разложение се използват по принцип против владетели и велможи от висок ранг само като утежняващи основното. Случаят очевидно е такъв.

За начина на свалянето на Расате съществуват противоречиви версии. Едната е версията на Регинон: „Скоро без особено затруднение той го заловил, извадил му очите и го пратил в затвор”(35, с. 307).

Тезата на Регинон се оспорва от редица автори. Т. напр. австрийският историк Енгел в книгата си „История на българите от Мизия” 1797 г. поставя под съмнение ослепяването на Расате, като вижда в свидетелството на Регинон механичен пренос на гръцката традиция за радикално отстраняване на владетел (44, с. 23, 24).

Архиепископ „...Теофилакт Охридски в житието на Тивериополските мъченици се ограничава само със следната бележка: „Синът на Бориса Владимир, както се каза по-горе, приел по онова време ...царството и, като проживел четири години (след поемането) на властта, застава в управлението на държавните работи по-малкия му брат, чието име беше Симеон (гл.47, 213)” (2, с. 251 – под линия).

В пространното житие на св. Климент срещаме не повече от това: „Настъпила беше вече осмата година на учителствуването му (на Климента)...Властта приема неговият (Борисов) син Владимир. След като проживел четири години на властта, той си отиде от тоя свят ...и наследник на всичко (стана) брат му Симеон” (гл. XIX, по изд. на Туницки, с.120) (2, с.251,252-под линия). От този текст се разбира, че през 893 г. Расате си „отива от този свят”, в което прозира насилие, несъмнено произтичащо от интересите на страната, представлявани от Симеон.

В „Чудото на Свети Георги с българина”, цитирано от В. Златарски, (2, с.252 - под линия) се казва, че Симеон „...п р и я с т о л ъ с ъ г н а в ъ б р а т а”. В. Златарски

продължава: „Последното изречение ясно сочи, че свалянето на Владимира от престола е станало по насилствен начин и се приписва на Симеона, който обаче едва ли е могъл в даденото време да предприеме нещо без знанието и съгласието на баща си” (2, с. 252 – под линия).

В подкрепа на същата теза В. Гюзелев цитира анонимния съставител на „Чудото на св. Георги с българина”: „И докато беше още жив в манастирство и вместо него владееше Владимир, първият негов син, по Божие благоволение и Михаилово, Симеон свали брата си и се покачи на престола си” (4, с. 466). Авторът цитира по подобие на В. Златарски очевидно същия „неизвестен странстваш монах”: „...Симеон получи Божие и Михаилово благословение и зае престола, прогонвайки брат си...” (30, с. 84). С вторият цитат В. Гюзелев подчертава активната роля на Симеон в детронирането на Расате. Вероятно въз основа на същия източник В. Златарски предполага, че Симеон е взел непосредствено участие в свалянето на Расате: „Впрочем, като се вземе в внимание властолюбивия характер на Симеона, който се проявил в него по-сетне, не е изключена възможността, че той помагал в случая на баща си със своите съвети” (2, с. 282).

Може спокойно да се възприеме тезата, че мотивите на Борис и Симеон са били в защита на цивилизационната християнска стратегия и вероятно това е било главното основание за детронирането на съвладетеля на Борис Расате.

Подредбата на властта между 889 и 893 г. е позволила на заговора против Расате да бъде отстранен той от властта с искането на старши цесаря Борис да бъде прекратено тяхното съвладетелство.

Съдбата на Расате след детронирането му би могла да се изгради въз основа на традициите от онези години и от историческите знания придобити от Симеон в Константинопол. Най-вероятно Симеон е знаел за обезглавяването на Енравота от Маламир, след като баща им Омуртаг лишил канартикина от трона в полза на най-малкия си син. Действащите владетели не са имали друг изход освен да отнемат по решителен начин възможностите на низвергнатите или отстранените претенденти да придобият желанието от тях престол. Има противоречие по начина, по който е била гарантирана сигурността на новия владетел и това се дължи до голяма степен на оспорваното свидетелство на Регинон. Ако Расате е бил ослепен от Борис, за властта на Симеон не е съществувал проблем в този смисъл. Но ако бъдещето на Расате е било предмет на последващи Симеонови решения, не може да се знае какви са били те.

6.0. Признание на автокефална църква на Българската империя и удостояване на Климент с патриаршеско достойнство⁹

Българската историография е единодушна в оценката си, че Симеон - третият син на цесаря Борис, е бил обучаван в Магнаурската школа като възможен и дори предопределен предстоятел на Българската църква. Беше казано, че след като Борис е разбрал, че Расате не е способен да изпълни исторически поставената му задача да възвърне достойнството на Българската държава и трона, е предложил на Великите боили съществуващия единствен изход да преориентират завърналия се от Константинопол Симеон към трона на българския цесар. Тази обстановка разкрива перспективата на най-достойния йерарх – Климент да бъде ръкоположен за патриарх на

⁹ В книгата ми „Исторически разкази за български владетели и още нещо” съществуват две статии под заглавия „Св. Климент е първият патриарх на Българската православна църква” и „Националното възраждане на българите прогласено на Преславския събор”. Първата статия е включена в състава на втората, поради възможността да бъдат публикувани статиите и самостоятелно.

Българската църква. Оттеглянето на гръцките свещеници след обявената на Преславския събор замяна на гръцката християнска писменост с писмеността на Кирил и Методий, е освободило пространство за нови назначения в църковната йерархия и на първо място да бъде заменен гръцкия архиепископ с български патриарх.

От историческа гледна точка откъсването на Бпц от Константинополската патриаршия е могло да стане неизбежно с покровителството на председателя на втората вселенска църковна катедра, какъвто е владетелят на Престола на апостол Петър. В конкретен смисъл, съответстващ на българската църковна обстановка, това е могло да стане само с помазването на патриарх на България от пратеника на папа Формоза - кардинал Хонориус.

Н. Драгова е установила, че кардинал Хонорий е бил изпратеният от папа Формоза викарий със задача да извърши исканията от българския двор за удостоение, за да привърже трайно Бпц към Светия престол. Това Н. Драгова обосновава със следните редове: „В публикувания от Дюмлер синодален протокол за отлъчването на епископ Формоза от папа Йоан VIII „Acta synodalia de Formoso episcopo” са отразени и подписаните го участници в синода, чийто имена започват с Господин Людовик, Франкски император. Между членовете на съвета фигурира и Хонорий, епископ на Белвациум, дн. Бове (Beauvais) във Франция: „Honoratus Beluacensis episcopus ss.” (р.161)” (6, с. 78).

Не съществува вероятност щото някоя млада поместна църква да посмее след близо 30-годишно съществуване да се обяви за независима от вселенска църковна катедра, под чиято юрисдикция се е развивала до този момент, ако не е имала покровителството на другата основна православна църква, в тогавашния двуполусен християнски свят.

Архиепископ Климент, който е висш духовник в Апостолическата катедра, резидираща в Сирмиум, получава българския патриаршески трон от Хонорий и това бележи победа на папската институция в многогодишното противоборство на съперниците.

Може уверено да се предполага, че дипломатите на От Бога цесар Борис и претендента за престола Симеон са уговорили с папа Формоза да получат на Преславския събор символите на независима (автокефална) църква и регалиите на властта на патриарх на Българската църква. Както по-горе беше споменато, Дуклянският презвитер съобщава, че на събора папата е бил представен от папския викарий Хонорий и още двама кардинала като специални пратеници. Малко по-преди беше цитирано твърдението на Н. Драгова, която оспорва Ф. Шишич като след упорито издирване доказва, че Хонорий е бил епископ на Белвациум, дн. Бове (Beauvais) във Франция.

Като основен осъществител на цялата обществена и църковна промяна за откъсването на България от византийска зависимост, Симеон е знаел, че църковната ориентация към Папската институция е можела да се гарантира чрез автокефалност на Българската църква, получена от Престола на апостол Петър, която се символизира от жезъла на нейния патриарх.

Невъзможно би било от властова и от всяка друга гледна точка Симеон да води своите войни против Византия без да е имал зад гърба си подкрепата на едномислещ патриарх, за когото историята не ни е оставила никакви преки сведения.

В този смисъл Ив. Божилов задава риторичния въпрос: „Могъл ли е Симеон да бъде коронясан за цар без *български* патриарх? Очевидно не!”. И продължава: „Независимо от тържествен и изключително необичаен акт във Влахернския дворец, когато той получил символично царския венец от ръцете на Николай I Мистик, Симеон бил коронясан във Велики Преслав: „И там в него [великия град Преслав] прие

царството” (цитат от Ив. Билярски – доб. моя С.Д.)”. „И това е станало с участието на първия български патриарх, което правело акта напълно легитимен” (31,с.45). Разбирам казаното от Ив. Божилов като мнение, че след завръщането си от описаното събитие в Константинопол през 913 г. Симеон е организирил ритуал, при който българският патриарх потвърждава дадения му титул. Следователно, този патриарх е бил помазан преди това, което ще рече на Преславския събор. Различието ми с обсъжданото мнение се състои фактически в това, че ако Симеон е бил коронясан за василевс от патриарха и председателя на регентския съвет в Константинопол Николай Мистик през 913 г., той е бил вече ръкоположен за От Бога цесър на България на Преславския събор през 893 г. от папския викарий Хонорий в съслужение със също така помазания вече от него български патриарх Климент. Изповядваната догма да е бил Симеон признат за цесър едва след 913 г. няма основания. Нещо повече, шрифтът италик на прилагателното „български” в първия цитат на Ив. Божилов възприемам като езоповско подсказване, че този патриарх на Българската църква е, най-вероятно, българин, а не че става дума за патриарх на Българската църква. Не може да съществува предположение за друга възможна фигура на този пост, освен да е бил Климент.

Зад тази си теза Ив. Божилов привлича Л.Брейе, Г.Острогорски, С.Чиркович (31, с. 45,46).

Тук дължа да посоча доказателства за това, че на Събора е извършена машабната промяна в структурата на църковната йерархия, начело на която е бил поставен патриарх.

За пряката връзка между господаря на една империя и неговия християнски предстоятел Ив. Божилов цитира С.Чиркович: „Преди Душановата царска коронация сръбския архиепископ Йоаникий е обявен за патриарх, тъй като само с този сан [на архиерея – И.Б.] Стефан Душан е могъл да получи знака на царското достойнство” (31, с.46).

В този смисъл е сведението на Дуклянския презвитер в неговия Летопис, където той съобщава: „Затим је кралъ наредио да се посвете архиепископи: један у Солину а други у Дукльи” (19, с. 193). Не е трудно да се направи простия извод, че назначаването на двама архиепископи е възможно при църковна структура, ръководена от по-висш архиерей, какъвто в нашия случай може да бъде само патриарх. Впрочем, преки сведения за протичането на Преславския събор ни дава този единствен древен писмен паметник - летописът от Дукля, запазил се случайно в Западните Балкани - далече от дългата ръка на Константинополската патриаршия. Това е сериозен довод да си мислим за успешните усилия на проявяващите нетърпимост към Римската курия източни църкви да унищожат българските писмени паметници и в т.ч. най-вече, отразяващите унията ѝ с Плиска и Преслав. Не е трудно да се прозре в затъмнението, което съществува в гръцките хроники, както и в известията за грижовното унищожение на българските средновековни писмена, че векове наред Византийската империя и зависимите от нея патриаршии, под контрола на василевса и Константинополската църква, правят всичко възможно да се въведе в зоната на забравата сътрудничеството на България с Апостолическата църква и най-вече върховите му прояви през 893 и 917 г. Най-простото доказателство за това представлява обема на публикациите на Летописа на Дуклянския презвитер у нас (13, с. 170-180), в който липсва описанието на Преславския събор, което обаче, се намира в изданието на С. Мијушкович (19, с. 186-202). За това състояние на нещата не можем да обвиняваме външни фактори, които явно не са сред изпълнителите.

Предполагам, че Калоян е използвал в писмото си до папа Иннокентий III като основание да поиска патриаршеско достойнство на автокефален предстоятел на Българската църква правилото, формулирано в предложението на василевса Алексий III

Ангел (1195-1203) и патриарха Йоан Х Каматир (1199-1206) до него: „Ела при нас, ще те коронясаме за цар и ще ти поставим патриарх, защото царство (империя-доп.мое) без патриарх не бива” (61, с. 410). Няма съмнение, горното правило е в същността на византийския политически мироглед, както и във философията на цезаропапизма на василевсите, и то неизбежно е било известно и споделяно още преди Преславския събор от бъдещия български владетел Симеон.

Големият книжовник и учител Климент е изстрадал болките и тържеството да е бил в тясното обкръжение на Светите Кирил и Методий. Той е един от основните преводачи на свещени християнски книги от гръцки на новия български език и автор на богослужебна книжнина. Климент е символ на великите общочовешки постижения на Школата за българска книжовност на Константин Философ и брат му Методий, създала Езика на единение на българската нация и уникалната фонетично съответстваща му Глаголица. В този период на чутовни промени в цялостния живот на Българската държава и в т.ч. политически, културни и религиозни, наречени пестеливо, но изразително в „Повѣсть временихъ лѣтъ” **прѣложеніе кннѣ** (1, с. 257), той като носител на знания за Кирило-Методиевата писменост е най-подходящият да бъде предстоятел на Бпц.

Само този довод е достатъчен, за доказателство, че ако папа Формоза се е съгласил да бъде помазан в България патриарх, това е могъл да бъде именно Климент. Ако пренебрегнем личното благосклонно отношение на папата към България и към нейния господар, с казаното помазване, той е осигурил завръщането на Бпц под юрисдикцията на Светия престол. Един огромен успех, увенчал усилията на предхождащите го папи да върнат България в лоното на Римската църква и особено тези на папа Йоан VIII (872-882).

Не може да има съмнение, че Борис и Симеон са поискали и с лекота отстояли пред Светия престол да бъде въздигнат архиепископ Климент в патриаршески сан. Това не е било особено трудно, защото Климент е познат на Апостолическата катедра като удостоен за първи път с духовен сан по нареждане на папа Адриан II през 868 г., а след това е пръв съратник на папския архиепископ Методий и епископ в огромната епархия Илирик, и България в т.ч., и както се обоснова по-горе, е в годините непосредствено преди Преславския събор алтернативен на гръцкия предстоятел на Българската църква със сан архиепископ.

Според съобщението на Дуклянския презвитер посвещението на първия български патриарх станало в началните осем дена, когато са обсъждани и вземани решения по проблемите на църковните назначения, на богослужебното писмо в българската църква и на положението ѝ, под което следва да разбираме преминаването ѝ към юрисдикцията на Апостолическата катедра (12, с.193).

Нашата историография държи на традицията, съгласно която издигането на българския архиепископ за патриарх и титулуването на Симеон за „От Бога цесар” не е било свързано с Преславския събор. Г. Бакалов негласно възприема мнението на В. Златарски и допуска, че това е станало след 917 г. По развитието на българо-римската уния той пише: „Навремето В. Н. Златарски изказа мнението, че княз Симеон се самопровъзгласява за *цар на българите* след 917 г., когато нанася две изключително тежки поражения на империята при Ахелой и Катасирти. В духа на традицията вероятно Симеон свиква църковно-народен събор, на който епископите издигат архиепископа за патриарх, а той от своя страна коронясва Симеон за цар” (2, с. 255). Но кой е бил този архиепископ и коя от основните църкви го е помазала за легитимен патриарх, ако не е станало това на Преславския събор? По-нататък Г. Бакалов изказва предположението: „Може би около това време цар Симеон апробира настроенята на папата по основния въпрос на външната му политика – признаването на царския титул

и патриаршеското достойнство на църковния предстоятел. Страхувайки се да не допусне грешките от времето на княз Борис, Рим с готовност откликва на отправената молба. Веднага в България пристигат двама специални папски пратеници – епископ Маделберт и Йоан, дук на Кума. Както изглежда, папските легати имали пълномощия да извършат и двете церемонии, когато внезапно на 27. V. 927 г. цар Симеон умира от сърдечен удар” (2, с. 257).

След победите при Ахелой и Катасирти, когато цесарят (император на България) Симеон добил самочувствието на непобедим, той замечтал за титула василевс на българи и ромеи. Кончината на патриарх Климент през 916 г. дала на цесаря Симеон удобен повод да поиска от Апостолическия предстоятел да бъде ръкоположен нов български патриарх, а на победителя във военните стълкновения между България и Византия да се признае титула василевс на българи и ромеи. С тази хипотеза се регулират и мотивират събитията, за които пишат цитираните автори.

Н. Драгова приема тези сведения, като добавя, че двигател на събитията е папа Йоан X (914-928) и допълва: „Към 925 г. Симеон се свързва по-активно с папа Йоан X. През втората половина на 926 г. в столицата Преслав пристигнало пратеничество от Апостолическия престол – епископ Маделберт и Йоан, дук на Кума. Според хърватския историк Д. Мандич, те донесли необходимите инсигнии за коронацията на българския владетел и го коронясали за император, а българския архиепископ въздигнали в сан патриарх” (6, с. 96, 97).

Съчетаните действия на източните църкви, враждебни на българските уникални цивилизационни успехи, не споменават да е бил свети Климент първият български патриарх.

Така се отваря възможност за обсъждане на въздигането на абсолютно авторитетен и доверен на българската власт духовник на патриаршеския трон. В този период не може да съществува друго предположение, освен че постът е бил възложен на първия сред съратниците на Кирил и Методий, а именно архиепископ Климент.

Доказателство за върнатата на българската корона служба на предстоятеля на Българската църква Климент представлява творбата на архиепископ Теофилакт Охридски, наречена „Пространно житие на Климент”. Авторът не споменава в заглавието сана на Климент, но дава да се разбере, че той е незаменим за „βασιλέα” Симеон (21, с. 33) религиозен водач, който в светлината на дадените вече доказателства би могъл да бъде патриархът на България. Както вече се изтъкна, някой би казал, че авторът е посял семето на съмнението като не е разграничил времето на разговорите между Симеон и Климент спрямо съдбовната 893 г. Не може да има обаче друго предположение, че това са разговори между василевса на България (според гръцкия текст на Теофилакт) и предстоятеля на Бпц, които могат да се отнасят единствено за Симеон и Климент. Това не би могъл да бъде От Бога цесаря Борис, защото той не е титулуван никога от гръцки хронисти като василевс, а прикачваният му титул ἄρχων, е груба фалшификация на историческата истина, не само защото е преведен с „княз”, а и защото не съответства на използвания многократно в българските гръкоезични каменни надписи, както и в моливдовулите на самия Борис титул на Крумовци **APXON**, който е равнозначен на цесар, т.е. император на България.

Теофилакт разказва за това как Климент, когато остарял поискал от Симеон да го освободи: „Нали не искаш да видиш Църквата, разцъфтяла повече от другите по мое време, увехнала по-късно при същото това управление?” (21, с. 38). Излиза, че Климент третира своето управление върху цялата църква, т.е. се оценява като първосвещеник, което е изключително важно. Симеон му отвърнал: „Как бих понесъл аз да видя друг седнал на този трон докато ти си жив? Как бих лишил моето царство от твоите архиерейски благословии? Твоето напускане на епископския трон е за мене злоещо

предсказание за свалянето ми от царския трон” (21, с.38). В устата на Симеон Теофилакт слага още думите: „Ти не можеш да обвиниш и клира, че е непослушен и непокорен, понеже ти роди всички чрез Евангелието и ги обрече на себе си и на Бога” (21, с.38). Те могат да бъдат отправени единствено към оглавяващия църквата, комуто клирът дължи послушание и покорност.

По-долу Теофилакт декларира от името на Симеон: „Чрез теб цялата Българска църква позна Бога!” (21, с. 41).

Архиепископ Теофилакт Охридски ни дава и други сведения в този смисъл. Във финалните възхвали на величието на светията той се прекланя пред този, който „...пригответи на Бога народ избран, ревностен към добри дела (Тит 2, 14), които видя чрез теб!” (21, с. 41). Това могат да бъдат единствено слова към общонароден духовен пастир и нищо друго, а Климент е бил канонично такъв след Преславския събор в качеството си на патриарх!

Теофилакт на два пъти в един кратък текст посочва, че Симеон е поставил Климент за епископ (21, с. 34, т. 62). За некомпетентните може би има двусмислие, но трябва да се знае, че от IX в. в Константинополската църква „предстоятелите”, са били и „епископи” на определени епархии, така както българският патриарх днес е и епископ на Софийската епархия.

Обръщам внимание на факта, че няма и намек у Теофилакт, че Климент е бил като „епископ” служебно подчинен и се е отчитал пред по-висш от него духовник като архиепископ или патриарх, което е в полза на тезата ми да е бил той самостоятелен религиозен водач. Теофилакт не споменава, че е бил Климент по някакъв начин свързан с Цариградската патриаршия или да е била неговата служба лишена от автокефалност, което характеризира статута ѝ и този на нейния предстоятел след 893 г.

Можем да направим извода, че в обсъжданото житие на Климент има противоречия, дължащи се на великогръцката идеология на автора му, както и на неизбежни намеси в съдържанието му от преписвачи и преводачи. Освидетелствани са случаи, при които преводачите от гръцки текст, за да приведат българското съдържание към господстваща политическа линия са правили съответни промени в гръцките оригинали или в техните преписи.

До края на живота на Симеон византийската държава не признава царското достойнство на Симеон, а Константинополската патриаршия не зачита патриаршеския статут на българския църковен предстоятел. Можем да приемем горното като указание за непризнат действителен патриаршески сан на предстоятеля на Българската църква при Симеоновото управление.

Според Димитър Хоматиан св. Климент „... завладя целия народ като един човек...по тесния и стръмен път към Христа”, както и „...Споменатият цар на българите Михаил... му помагал при изграждане на храмовете и бил готов да изпълнява всяка негова заповед. Поради самото това разположение и преданост към светеца той напредвал в добродетелния живот и станал много по-добър, отколкото бил” (18, с. 396). Зад тези думи прозирам не агиографски пресилвания, а свидетелство за големия авторитет на първосвещеника-патриарх въпреки цезаропапизма на владетеля Симеон.

Гръцките и български хронисти не са писали нищо за въздигането на Климент на патриаршеския престол, но както казва в подобни случаи В. Златарски, събитията ясно говорят за това. Сякаш по този повод Ст. Рънсиман през 1981 г. с огорчение добавя: „Но едно от тъжните неща, които човек осъзнава в течение на един дълъг живот, е крайната ненадежност на повечето исторически данни” (49, с. 16).

Наистина гръцките хронисти никъде не са написали в прав текст, че св.Климент е бил въздигнат в патриаршески сан на Бпц. Но както се вижда в заглавния текст на Житието на св.Климент от архиепископ Теофилакт Охридски той е бил наречен

„епископ български”, с което му е бил признат върховния пост на патриарх на Българската православна църква. В същото заглавие се забелязва един друг важен детайл – Теофилакт не споменава за връзка на Климент с Охридска епархия, като не го нарича „Охридски”.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΕ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ, ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΕΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΕΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ, ΧΡΗΜΑΤΙΣΑΝΤΟΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΜΑΙΣΤΟΡΟΣ ΤΩΝ ΡΗΤΟΡΩΝ	ЖИВОТ, ДЕЙНОСТ, ИЗПОВЕДАНИЕ И КРАТЪК РАЗКАЗ ЗА ЧУДЕСАТА НА СВЕТИЯ НАШ ОТЕЦ КЛИМЕНТ, ЕПИСКОП БЪЛГАРСКИ, НАПИСАН ОТ СВЕТЕЙШИЯ И СЛАВЕН АРХИЕПИСКОП НА ПЪРВА ЮСТИНИАНА ¹ И НА ЦЯЛА БЪЛГАРИЯ ГОСПОДИН ТЕОФИЛАКТ, КОЙТО БИЛ МАГИСТЪР НА РЕТОРИТЕ В КОНСТАНТИНОПОЛ
--	--

(21, с.11)

В подзаглавието на Краткото житие на свети Климент от Димитър Хоматиан четем: „Памет на преподобния наш отец архийерарх христов и чудотворец Климент. Епископ български,...” (18, с.395). И тук биографът на св.Климент не го именува Охридски, а е записал, че той е „архийерарх христов” и „епископ български”, с което по подобие на Теофилакт потвърждава, че св.Климент е имал най-високия църковен сан в България и този пост е бил патриарх, за да има основание да му се прибави определението „български”. Съгласно податката за кончината на св.Климент през 916 г. и историческия анализ на събитията в България до тази година, не съществува друга вероятна дата за възшествието на светеца на патриаршеския трон, освен през 893 г.

От всичко изложено дотук се оформя единствения възможен извод:

На Преславския събор викарият на Светия престол кардинал Хонорий е помазал българския архиепископ Климент за патриарх на автокефалната Българска православна църква.

7.0. Коронясването на новия владетел от папския пратеник кардинал Хонорий за „От Бога цесър на България” в съслужение с българския патриарх Климент

За да се легитимира процедурата по коронясването на Симеон, който според Луидпранд се бил замонашил, се наложило да бъде той освободен от монашеския му обет. Н. Драгова нарича този процес „разстригване” (6, с.69). Разстригването на монах, член на владетелското семейство, е било вероятно в правомощията на председател на църквата. Някои историци предполагат да е бил Климент (6, с.69) този духовник, след ръкополагането му за патриарх на Бпц. Така осъществената подготовка е предоставила необходимите на събора условия да одобри за цесър на България Симеон - третият син на Борис. Вече стана дума, че владетелят-баща е възстановил през 870 г. разширения си титул „От Бога цесър на България”.

Освен изброените между Борис и Симеон проблеми, съществува един освидетелстван от Регинон инцидент, при който от Бога цесърят Борис въодушевен от успеха си да отстрани Расате, се обърнал към Симеон като „...го заплашил пред всички, че ще претърпи същото наказание (както Расате – доб. моя.), ако в нещо отстъпи от истинското християнство” (35, с. 307). Ако това сведение отговаря на историческата истина, може да се оцени единствено като скандално посрещане на желанието от Борис съвладетел с недоверие и грозни предупреждения. Няма съмнение, че Симеон е посрещнал този изблик на Борис с голямо притеснение. Не мисля, че е имало друг по-предизвикателен повод за оформяне на конфликт между възможните съвладетели. Впрочем, притесненията на Симеон не са били предизвикани тепърва от нетактичността на баща му.

Не може да има съмнение, че при продължителните срещи и разговори на двамата в процеса на подготовка на събора, владетелят е обявявал пред сина си желание да възстанови, след отмяната на съвластието му с Расате, съвладетелство със Симеон. С това подчертавам, че не поведението на Борис на събора е предизвикало Симеон да вземе мерки, щото замисълът на баща му да бъде провален. Подготовката за желанието от Симеон резултат при обсъждане на Борисовото предложение е започнала отдавна.

Отправените от бащата пред целия събор заплахи са подразнили амбициозния мъж. Не мога да приема, че Симеон е дал някакъв повод на баща си да се усъмни в неговата християнска устойчивост. По-скоро вътрешният му протест е бил предизвикан от желанието на Борис да запази старшинство в съвладетелството, с възможност да контролира и да се намесва в осъществяваната от Симеон политика.

Твърде съмнително е допускането, че властният Симеон ще позволи да бъде поставен под угрозата да се повтори един подобен на случая с Расате инцидент в негова вреда при планираната от него антиромейска политика.

По-горе беше разгледана практиката на съвладетелство, съществувала в българския двор.

Борис е дал предварително заявка, че след низвергването на Расате, ще търси друг достоен да бъде негов съвладетел на българите. Това се доказва от отправеното от него предупреждение, обръщайки се към Симеон, според посоченото по-горе свидетелство на Регинон. Т.е. Борис е показал, че гледа на себе си отново като на старши съвладетел при едно сътрудничество с третия си син. Обстоятелство, което идва да укрепи предварително изложеното от мене убеждение, че Борис не е бил в състояние да властва сам над българите.

Няма съмнение, че при съществуващите разногласия между двамата, особено що се касае до политическите отношения между двете империи, Симеон се е чувствал с вързани ръце. Освен това исканата от Борис властова конфигурация не е допускала, щото и двамата съвладетели да са имали право да ползват разширената титулатура „От Бога цесаръ”. Този втори проблем е подтикнал Симеон да вземе мерки да запази монополна власт в страната.

По силата на съществуващите обстоятелства От Бога цесаръ Борис е предложил на Събора да приеме учредяването на ново съвладетелство между него и третия му син Симеон.

Този, последният, е бил обучаван през целия курс на Магнаурската школа в християнската догма и философията на ромейско – византийския универсализъм. И както пише В. Бешевлиев: Според византийския политически мироглед „...на земята има само един истински всемирнен владетел, избраник и представител на бога – византийския император” (41, с.70). Тази идеология е станала насъщна за бъдещия император, който е виждал себе си в позицията на такъв господар.

Изказвам предположение, че задкулисно Симеон е поискал от събора да отхвърли предложението на Борис за съвластие с него. Такова решение е било задължително от процедурно гледище и Борис не е могъл да го избегне. Може да се мисли уверено, че въз основа на изтъкнатите по-горе разногласия на Борис с Великите боили, направеното от Симеон внушение е било подкрепено. Така подготвеният от Симеон съвет отказал да одобри исканото съвластие.

Борис изпаднал в много трудно положение. Той имал само два възможни хода: или да остане единствен владетел на България, или да абдикира в полза на Симеон.

Да запази само за себе си върховната власт в държавата е изход, чиято несъстоятелност е била всеизвестна още от наложилото се по здравословни причини на Борис преди четири години да включи Расате в изпълнителната власт. Сега, през 893 г.,

жизнената енергия на владетеля не е станала по-впечатляваща. Освен тези обективни основания, съществуват и редица съображения от морално политически характер, които са направили невъзможен за Борис такъв изход.

Останало му е да се откаже от властта в полза на Симеон. Съборът го приветствал.

Това е било един много елегантен ход на Симеон, който с добрата си обосновка е предизвикал подкрепата на събора и така е поставил бащата извън управлението на държавата, без да се налага да използва грубо администриране. Борис се е върнал в килията, където е прекарал между 889 и 893 г., за да остане там до кончината си през 907 г. Вероятно, разбрал тънката игра на сина си, монахът Михаил останал в огорчението си да бъде забравен.

Тудор Доксов го споменава единствено като организатор на Българската православна църква и нищо друго (45, с. 51).

Не може да има съмнение, че признатият от нашата историография като непримирим индивидуалист Симеон, не би могъл да позволи да се повтори споменатото низвергване на Расате и с него. Новият владетел е трябвало да вземе всички предохранителни мерки за осъществяване на свободната си воля.

Беше обсъждано, че разширения титул на Борис „От Бога цесър на България”, му е бил възстановен през 870 г. от василевса Василий, който факт носи заплахата, че дарителят при определени обстоятелства може да си поиска обратно даденото. За Симеон това е било унижително и той е трябвало да намери изход от положението. Без да е посочено някъде в изворите, мога да бъда убеден, че уредил вече отстраняването на цесаря – баща от възможностите да налага волята си в държавните дела, Симеон, наследил бащиния си титул, е поискал и е получил удовлетворяващото го от папския викарий потвърждение на разширения титул „От Бога цесър на България”, който му давал достойнството да бъде той богоизбран, а властта му богоувенчана. Така и в това отношение новият император е осигурил своята титуларна независимост от василевсите!

Така Симеон по един елегантен начин си е осигурил единовластие и разкрил поле за изява на възможностите си да осъществи Първото Велико Българско Възраждане. Заедно с това той дал възможност на българите за развитие на българските добродетели и способности.

Отношенията между двамата партньори в политическия сблъсък на П.с. се развиват безусловно в една последователност, която като начало е акт на тяхното единомислие, а по-късно поставя това единомислие на изпитание.

По-горе беше обсъждано различието между бащата и сина по отношение на бъдещата външна политика на България. Ако за Борис е било важно да се съхранят мирните отношения с Византия, то Симеон си е давал сметка, че такива отношения са единствено в полза на ромеите да наложат на българите върховенството на „византийската политическа теория и практика на универсалната държава” (34, с. 5).

Мнимата смърт на Борис през 893 г., за която пише Теофилакт, е метафорическа представа за реалната му политическа смърт след решението на Симеон да го отстрани на събора от активна власт. Както се знае, датите в хроники и истории ограничават времето на властване на владетелите, а не раждане и кончина. Това е потвърждение на тезата ми, че Симеон е отстранил баща си от реална власт безкомпромисно през 893 г.

Не ще съмнение, Борис е бил принуден да приеме новата управленска линия на победителя и да се отдалечи от лостовите на властта. Регинон потвърждава: „След като уредил това (поставянето на Симеон на престола и отправеното му предупреждение – бел.моя.) по този начин, той си свалил пояса, отново надянал светата монашеска дреха и като отишъл в манастир, прекарал останалото време от сегашния си живот в свето

подвижничество”(35, с.307). В обобщение на изложените мнения, относно политическата съдба на цесáря-баща, може да се приеме за достоверно, че след като Борис се приютява в манастир е бил лишен от възможност да попречи на Симеоновите методи на възстановяване на държавната, културна и религиозна независимост на България от Византийската империя.

Настоящото твърдение намира опора и в Дуклянския летопис: „Владао је веома свети краљ четрдесет година и четири мјесеца” (19, с. 202). Като се знае, че договора за дълбокия мир е бил подписан през декември на 863 г. можем да приемем, че П.с. е проведен през същия месец на 893 г., от което пък следва версията, че Борис е получил трона на цесáрите през септември на 853 г.

За да маскира цялата обстановка на зависимост на цесáр Борис от ромеите, патриарх Николай Мистик го нарича в писмо до Симеон „...светия ти баща...” (60, с. 283), „...блажения си баща...”, който „...завърза връзки на любов с ромеите” (60, с. 274). Това са доказателства за оценката на византийската върхушка на заслугите на Борис за отношенията, които е имал след 870 г. и за примиренството си към диктата на Византия.

Патриархът добавя и сведението за унижаващото задължение, което е поел цесáрят с договора за Дълбокия мир да не води завоевателни войни („...да не излезете от земята си...” (60, с. 214), което служи за потвърждение на изказаното по-горе предположение за гръцка протекция над българска Моравя на Растиць.

Както вече споменах, авторът на „Летопис на дуклянския презвитер” информира: „По завршетку синода, дванаестог дана, краљ би окруњен руком Хонорија, викара, кардинала и епископа, и то на начин римских краљева, што изазва велику радост код народа и у читавој његовој краљевини. За тим је краљ наредио да се посвете архиепископи: један у Солину, а други у Дукљи исто тако је било посвећено и веома много епископа...” (19, с.193). От горните редове се добива недвусмислена информација, че ритуалът по коронаването на новия български владетел е извършен със съгласието на събора по римската традиция, а фактът че той незабавно е упражнил волята си да учреди две нови архиепископии, доказва нивото на новопомазания църковен предстоятел и че цезаропапизмът на древните български канове е намерил в лицето на Симеон нов представител.

Друг категорично достоверен документ, който свидетелства за участието на Римския първосвещеник в придобиването на цесáрско достойнство на българския владетел Симеон са съхранените в архивите на Апостолическата катедра писма на Калоян до папа Инокентий III, за които стана вече дума. „В писмото си от 1202 г. Калоян пише: „На първо място ние като любим син искаме от нашата майка, Римската църква, царска корона и достойнство според както са ги имали нашите стари императори. Както намираме записано в нашите книги един е бил Петър, втори - Самуил и други, които са ги предхождали по царуването”(62, с.310), а в писмото си от 1203 г. „...съгласно обичая на моите предшественици, царете на българите и власите: Симеон, Петър и Самуил, мои прародители и на всички останали царе на българите” (62, с. 334). Титулуването на българските императори с царе е дело на съвременните български преводачи. Един от големите проблеми в историята на българската църква, идеологизиран под външно влияние като много други, е пренебрегването на трайното обвързване на Бпц с Римската курия през цесáрстването на от Бога цесáря Симеон.

От изложеното до тук се разбира, че официалната българска историография все още не е възприела решението на Преславския събор да се замени след 893 г. върховенството на Константинополската патриаршия с тази на Римската апостолическа катедра. Това би било значимо признание за живото народно самосъзнание и стремежа на българите да запазят своята църковна и държавна независимост от Византия в онзи

съдбовен период от нашата история. Тук се спирам на основния извод, който се състои в сигурността на цесар Симеон, че управлява държавата си със съзнанието на легитимен император, имащ както подкрепата на патриарх, получил регалиите на своя сан от ръцете на папския викарий кардинал Хонорий, така и благослова на Светия отец, присъдил му произтичаща от Бога императорска власт.

Н. Драгова стои по-близо до моята теза от традиционалистите, като добавя, че двигател на събитията е папа Йоан X и допълва: „Според хърватския историк Д. Мандич те донесли необходимите инсигнии за коронацията на българския владетел и го коронясали за император, а българския архиепископ въздигнали в сан патриарх” (6, с. 96). Разбирам, че мнението на Н. Драгова е в полза на събор през 917 г., но с това тя отлага избора на първия български патриарх и титулуването на владетеля с „От Бога цесар на България” с 24 години.

Убеден съм, че твърденията на славистите идват да подменят историческата реалност по начин да бъде трайно изместена от историческата памет римската юрисдикция над българската църква. Не мисля, че чуждоземните автори на тази версия са изменили фактите като непредумишлена манипулация, защото не само Летописът на Дуклянския презвитер предоставя достатъчни данни за реалистично разбиране на П.с. Разработката на някакъв допълнителен сценарий за присъждането на цесарски титул на Симеон от български епископи и за помазването на българския патриарх от представители на папата едва преди 927 г., целят да унижат двора и синода на Бпц след Преславския събор. С горните версии се маскира и подменя знанието за съществуващата макар и някак формално през целия период на цесарстването на Симеон уния с римската църква. Горните информационни замърсители целят да хвърлят съмнение върху убедителните данни на попа Дуклянина за извършените от папския викарий Хонорий ритуали на самия събор през 893 г. Те звучат убедително предвид упоритата съпротива на василевсите и на патриарсите на източните църкви да признаят дадената от Апостолическата катедра автокефалност на българската църква, която позиция се е превърнала в традиция за източното православие. Намирам, че не толкова автокефалността и патриаршеското достойнство на предстоятеля на Бпц е било трън в очите на Византия. Ромеите - гърци не могат да признаят зависимостта на българските християни от Апостолическия престол и в съответствие с това не могат да преглътнат икономическите си и политически загуби от преминаването на Бпц към диоцеза на Римската. Те не са могли да възприемат още повече и стремежа на Симеон да получи трона на василевса в Константинопол и титула василевс на българи и ромеи. Това се разбира от договора от 927 г., в който наследникът на Симеон Велики - От Бога цесарят Петър е побързал да поиска и е получил официално от Константинопол признание за толкова жадуваната преди него автокефалност на църквата, а неговият титул е останал цесар, т.е император, изписван понякога от гръцките книжовници с βασιλεύς.

В обобщение на казаното, трябва да изтъкна отново убеждението си, че събора, на който е бил помазан следващият след Климент български патриарх и коронясан Симеон за василевс на българи и ромеи е бил проведен не през 926 г., а именно през 917 г. Тогава и по този начин Симеон е надвишил наследения от него титул ἐκ θεοῦ αρχον/τράσαρ Βουλγαρίας¹⁰.

За подмяната на ΑΡΧΟΝ с ἀρχων в гръкоезичните текстове от гърците, съм дал обстояйни обяснения в статията си „Крумовци, императорите на България”.

Независимо от отхвърляното от византийския двор титулуване на Симеон василевс на българи и ромеи, в гръкоезичните текстове на печатите си цесарят се е

¹⁰ Изписаната в текста формула се доказва в „Крумовци, императорите на България” (43).

титuluвал или **ΑΡΧΟΝ** или **βασιλεύς**. По този повод Ив. Йорданов систематизира намерените от археолозите печати на Симеон в четири групи (42, с. 40, 46, 48, 51).

Забелязвам в текста на опаковата страна на печат № 35 от Корпус на печатите на средновековна България

„...ΩΝ..ΡΧΟΝΤΙΒΟΥΓΙΑΡ” (42, с.41), че между буквите **Т** и **В** фигурира знак **Ι**, който е малко латинско **и**. Като се вглеждам внимателно в снимката, публикувана от Ив. Йорданов, на споменатата буква **Ι** (42,с.161) се вижда отчетливо от дясната страна на горния край кръгче, което определя буквата като **Р**. Освен това вертикалната хаста на буквата **Т** представлява източено латинско **S**. Така комбинацията от **Т**, **S** и **Р** представлява съкращение на написания с гръцки букви титул **цесър** (**τσάσαρ**). По този начин се доказва отново твърдението ми, че в печатите на Борис и Симеон от този вид е бил изписан на гръцки текстът **Симеон император/ цесър на България**(43).

Оказва се, че не са намерени печати на Симеон със записан титул „василевс на българи и ромей”. Това, може би, не е стряскащо, ако археолозите не разполагаха с 10 печата с титул на Симеон, „василевс на ромей”. Някои изследователи предполагат годината, в която Симеон е получил или се е самопровъзгласил за василевс между 913 и 925 г. Т. Славова ги подрежда: Г. Бакалов 915 г. (9, с. 245, 246), В.Златарски 913, 918 и 925 г., Бобчев, Цухлев, Дьолгер, Острогорски, Ив.-Добрев - 919 г. (9, с. 246), Оболенски 924-925 г. (9, с. 246). Тази амбиция на българския император се чете и в писмата до него на патриарх Николай Мистик от периода 912-925 г. (60, с. 246, 258, 261) и на василевс Роман Лакапин (920-924 г.) (60, с. 299, 300, 307). В крайна сметка като че ли доминира становището на В. Златарски, според което „...Симеон през първата половина на 925 г.-...се прогласил за цар и самодържец на всички българи и ромей...”(2, с.486), което представлява логически извод на изследователя от развитието на събитията през обсъждания период.

Да не се намерят моливдовули на българския владетел Симеон с титул василевс на българи и ромей не може да бъде основание да твърдим, че такива не са съществували. Напротив! Просто е нелепо българският цесър да се прогласи в печатите си като василевс на ромейте без да посочи владичеството си и над българите. Очевидно намерените такива моливдовули са фалшификати.

8.0. Програма за постигане на културна и религиозна независимост на България

Симеон е бил стратегът на новия цивилизационен курс на българската политика, включващ промени в църковните и политически отношения на България със съседите ѝ и културното развитие на българите. Възприетата от събора българска политическа стратегия е била идеологията на новото имперско държавно ръководство и тя е целяла да възстанови величието на Българската държава от времето на Крум и Омуртаг във всички възможни сфери на държавния живот.

За отношенията между Симеон и Константинополската патриаршия е писано много. Традиционалистите виждат ролята на патриарх Николай Мистик по-скоро като оспорващ резултатите на Унията на българската църква с Апостолическата катедра и в т.ч. получената от папа Формоза автокефалия, патриаршеско достойнство на българския първосвещеник и божествен произход на императорския титул на Симеон „От Бога цесър на българите”. Източното православие не е във възторг от Унията на Българската църква с Римската. По този повод Н. Драгова съобщава, че император Петър Първи Всерусийски наредил да се издаде през 1722 г. в Русия книгата на Мавро Орбини „Царството на славяните”, под заглавие „Книга историография”, СПб,1722-компендиум, към която да се прибави послепис под надслов „Истинная повесть о Кирилле и Мефодие”, „в който (да) се опровергава тезата - делото им да е било в

зависимост от папството в тяхната съвременност” (6, с. 53). От тази податка съдим, че византийско-руския комплот против българското историческо минало има един от своите върхове още при големия руски цивилизатор.

Осмисляйки условията на договора за Дълбокия мир (863) и Допълнителното споразумение към него от 869/870 г., може с голяма доза сигурност да се предположат възстановяващите достойнството на българите решения на Преславския държавен събор. Тази реакция следва да се отнесе и към подкрепата, дадена на новия владетел от участващите в събора, да противопостави на Византия политика, чрез която българите да реабилитират самостоятелността и интересите на своята държава. Всичко това естествено е довело до промяна на политическите отношения с Византия и заедно с това до мощни анти-български настроения и поведение там. Така смисълът на формулираната на Преславския събор държавна политика представлява отговор на унижената българска гордост и е израз на националната програмна стратегия, обявена от владетеля на престола Симеон и реализирана от него в годините.

Имаме пълно основание да третираме Преславския събор най-вече като събора, който е възвестил категоричната националистическа българска и непреклонно антивизантийска политика на България, освободена от клетвените задължения на Борис, свързани с Дълбокия мир. Преславският държавен събор е прогласил началото на Първото велико национално и културно възраждане на българите.

8.1. Въвеждане на Кирило-Методиевата писменост за ползване в държавата и църквата вместо гръцката писменост

Една от големите промени, подчинени на новата политическа стратегия на Симеон, огласена с решенията на П.с., е въвеждането на Кирило-Методиевия език – Езика на Единение на Българската Нация (ЕЕБН) като държавен и религиозен. С това се заменя натрапената между 870 и 893 г. в България писменост с използването на гръцката азбука за изписването на българска реч (33, с. 91-93,99). Може да се предположи, че папа Формоза е одобрил КМле и като литургиен, с което е предизвикал до голяма степен неприязънта на известни синодални кръгове в Рим, защитници на триезичната догма. Тази неприязън е добила реален израз в постхумната присъда, с която е бил поруган починалият Формоза от Синода, свикан от следващия го папа Стефан VI или VII.

В. Златарски твърди, че замяната на гръцкия език в Бпц се основава на посоченото в „...Повѣсть временныхъ лѣтъ” (отъ 1116 г.), както и в преработката на старобългарския превод на патриарх Никифоровия *Лѣтописецъ вскорѣ*, който е влязъл в състава на руските хронографи, като се дава за покръщането на българите годината 6376 (или 6377) от С.М. ...”(2, с. 255, 256). За замяната на гръцкия с КМле в Българската държава и църква В. Златарски ни дава следната своя представа: „...старобългарската дума *прѣложеніе* трябва да се разбира не само в нейното преносно значение „превод”, но и в първоначалното – „замена”, „промена”, а оттука *прѣложеніе кннѣ* може да означава едното и другото: „ както „превод на св. Писание на славено-български език”, тъй и „замена на гръцките богослужебни книги със славено-български”, която собствено е придавала особеното значение на „преложението” и се явява като сетнина от отстранението на гръцкия език като официален както в държавата, тъй и в църквата и училището и въвеждането на народния славено-български език. Но, понеже самата „замена” и „отстранение” поради своя решителен характер трябвало да получи задължителна и неотменна сила, та по тоя начин да се парализира всяко противодействие вътре в държавата от една страна, а от друга, за да се предупредят всички усложнения откъм Византия, като ѝ се покаже, че тая акция е

станала по желанието на целия народ, то, преди да се пристъпи към прилагане на тая от първостепенна важност реформа, тя била внесена от ново прогласения български княз Симеона в заседаващия в края на 893 г. народен събор, ако не за обсъждане, то поне за приемане и санкциониране на нейната всеобща задължителност.

И тъй, третият важен акт на народния събор в Преслав състоял в това, че на него било решено да се отхвърли гръцкия език и тържествено да бъде обявен народният славено-български език за официален в държавата, а в църквата да се въведат славено-български книги и богослужения” (2, с. 257, 258).

Думата **прѣложиниѣ** в Малкия речник на старобългарския език се превежда като превръщане в нещо друго, преобразяване (39, с. 347). Това значение съответства на разбирането на В. Златарски.

П. Мутафчиев отхвърля тълкуванието на В. Златарски на израза **прѣложиниѣ кннигѣ**, като замяна на езика в свещените книги, а го ограничава само до преводите им. Историкът намира, че за промяната на езика в църквата цесър Борис не се е нуждаел от решение на събор, а го е решил в съответствие с прерогативите на неговата власт (3, с. 273). Мария Спасова се присъединява към П. Мутафчиев като разглежда израза **прѣложиниѣ кннигѣ** само като превеждане на богослужебните книги (29, с.89-90). Вярната теза се доказва от исторически и писмено установената в България практика. Нашите древни писмовници и в т.ч. авторите на ЖК и ЖМ, Черноризец Храбър и плеядата книжовници от Симеоновия златен век на българската книжнина доказват на дело приетото на събора решение за замяната на гръцкия език с езика на Кирил и Методий.

8.2. Изречение второ от „За писмената” на Черноризец Храбър

До тук представих обосновани мнения на български автори, с които те определят Преславския събор като форума взел решение за въвеждането на КМ писменост като официална за Българската държава и църква. Изненадан съм от факта, че българските учени не обосновават своите позиции с една древен български писмен паметник, с който уникалният книжовник Черноризец Храбър е удостоверил този факт. Авторът на нареченото от мен негово сказание „За писмената” във второто и четвъртото изречение от същото, дава по един категоричен и убедителен начин информацията, която споменах.

Както е известно Сказанието „За писмената” е съхранено като почти идентични Лаврентиеви преписи 74 броя, и по един, наименовани Марчански и Берлински препис. Бих искал читателят да знае, че последните два преписа са със значителни текстови разлики от Лаврентиевите, но за конкретната тема, тези разлики са твърде важни. Също така, държа да спомена, че същите два преписа не са преведени все още от българската филологическа наука. Поради което аз много ги харесвам и с удоволствие се позовавам на тях.

Започвам с текста на второто изречение. Не е изненадващо, че прилагателното, отнасящо се към етнонима на народа, за който става дума в „Сказанието”, е записан невярно като **словѣнскы**, а не **българскы**. Като поставя точната дума в текста на второто изречение на Лаврентиевия вариант, то става

крѣстнѣше же сѧ, римскани и грѣцьскыи писмени, нѣждаахъ сѧ българскы рѣчь възь оустроенна (26, с.96), (покръстени вече, българите бяха принудени да пишат своята реч с римски и гръцки букви без устройство [към българската фонетика]),

а в Берлинския препис -

крѣстнѣше сѧ, греком и блѣгаром, кннгамн грѣцьскыимн нѣждахъ во сѧ блѣгарн писати блѣгарскы рѣчн безъ сътвореннѧ (63, с. 167-168), (след като гърци и българи се покръстиха, българите бяха принудени да пишат българската реч с гръцки букви без пригаждане [към българската фонетика]).

Осмият вселенски събор от 869/870 г. е бил доминиран от волята на василевса на Източната Римска империя Василий I и основно, отнасящото се до статута на Българската християнска църква и диоцеза, в който щяла да бъде поставена, взема решение за приобщаване на Българската църква към семейството на църквите под юрисдикцията на Константинополската патриаршия и в нейния диоцез. Нямам съмнение, че решението е могло да бъде взето под диктата на василевса Василий само при положение, че **цесарят БОРИС Е ОБЯВИЛ ВЕЧЕ НОВАТА БЪЛГАРСКА ЦЪРКВА КАТО ОФИЦИАЛНА ЗА ДЪРЖАВАТА И ТРОНА, ЧЕ ТОЙ СЕ Е ОТМЕТНАЛ ОТ ЕДИНСТВО С АПОСТОЛИЧЕСКАТА КАТЕДРА И СЕ ПРИСЪЕДИНЯВА КЪМ ДИОЦЕЗА НА КОНСТАНТИНОПОЛСКАТА ПАТРИАРШИЯ, Т.Е. ПОД ЮРИСДИКЦИЯТА НА ПАТРИАРХА.**

За постигнатите договорености е било подписано Допълнително споразумение към Договора за Дълбокия мир от 863 г. между владетелите на Византия и България.

С подписаното споразумение България е била поставена от византийците в най-тежки политически, военни, религиозни и културни условия.

Аналогичните по смисъла си начални изречения на казаните три вида преписи дават да се разбере, че с израза „покръстване на българите“ авторът Храбър е изразил „институционализирането на българската църква“, признато от църковния събор, в замяна на което гръцката имперска власт е добила права да диктува на българския владетел и казаните културни промени в изконната му писменост, и в т.ч. да се въздържа от въвеждането на Кирило-Методиевия език и азбука. Понеже няма исторически обстоятелства, които да съобщават за основание да са били драстично променени политическите отношения между Византия и България, като напр. неуспешни военни сблъсъци или други неизгодни за България събития, може казаното по-горе да се обясни със сделка от двустранен интерес между василевса Василий I и цесаря (императора) Борис I.

Възможното най-важно за темата следствие от този текст е познанието, че преди да бъде наложено на българите споменатото ограничение, те са пишели своята реч със забранените им букви, което свидетелства за съществувала до това самостоятна българска писменост и книжовно творчество.

Натрапва се един напълно логичен риторичен въпрос: ако до „признатото покръстване“ българите са ползвали гръцката писменост като официална, дали Черноризец Храбър или преписвачите на Марчанския и Берлинския образци биха пропуснали да споменат това? В тези изключително важни домашни източници не само не се говори да са ползвали българите преди „покръстването“ си гръцките букви или пък цялостната гръцка писменост (език и азбука), а напротив, **изрично се свидетелства, че именно свързано с „покръстването“ на българите им е било наложено, като нещо ново и извънредно, да ползват гръцката азбука, вместо своята. Значи практика да са си служили българите с гръцки букви преди Осмия вселенски събор не е съществувала.**

Ще отбележа мимоходом, че латинската азбука приляга на фонетиката на КМе далече по-добре от гръцката. Някои го обясняват с общността на езиците на етруските, възприемани като траки, преселили се на Апенинския полуостров от Троя, и на обитаващите българските земи траки.

От така анализирания втори изречение на „Сказанието“ на Храбър разбираме:

1. Народността, за която се отнася информацията, е била принудена да изостави

изконната си азбука и да пише на своя език с римски или гръцки букви. Това ще рече, че принудата е целяла да промени нежелана за насилника практика, което очевидно означава, че населението, за което става дума е ползвало до влизането в сила на казаната принуда, своя писменост, т.е. имало е свои букви, с които е записвало своята реч.

Никой никога не е споменавал, че славяните от този период, където и да са се намирали, са използвали своя славянска писменост. За това се говори и в Житието на Философа Константин – наречен Кирил, като информация дадена му от василевса Михаил III. Ерго, констатираната от Храбър забрана не се отнася за славяните, а за българите. Това пък подкрепя моето убеждение за основателното заменяне на етнонима „славяни” с „българи” в преписите на Сказанието и съответно в преводите му.

Изводът направен от текста на второто изречение на Сказанието на Черноризец Храбър е основополагащ за едно усилие на българистиката да изключи от древните писмени паметници всички фалшификати в горния смисъл и да възстанови вярното съдържание на българските стародавни документи.

2. Ако разгледаме второто изречение, като добронамерена препоръка към българите да ползват гръцката азбука, тя нямаше да бъде предмет на принуда. **Принудата да ползват българите гръцки букви, наложена им с Допълнителното споразумение между Византия и България от 870 г., свидетелства, че преди тази дата българите не са писали своята реч с гръцки букви и още повече, гръцката писменост не е била официализирана от канове и цесари.**

3. Намерените няколко броя каменни надписи, изписани с гръцки букви, са на български език, а не е ползван славянски говор, което е още един довод към тезата, че принудата се е отнасяла за Българското цесарство и българите.

4. Самият Черноризец Храбър е автор от книжовниците на Симеон и той очевидно пише за събитие от културния живот на своята България.

8.3. Четвъртото изречение на Сказанието на Черноризец Храбър

Текстът на четвъртото изречение в трите посочени вече варианта на преписите е следния:

В Лаврентиев: „н тако бѣшѣ многа лѣта” (26,с.96) .

В Берлински: „...н бѣше словѣне бѣс писанна. бѣ. лѣ” (63,с.168)

В Марчански: „Бнше Словннане бѣ. лѣтъ бѣс писанна” (63,с.170) .

Както беше вече обосновано, би трябвало да четем **блѣгарн** вместо **словѣне** или **словннане**. Преводът на тези кратки сведения се усложнява с разгадаването на годините, записани с **бѣ**. Сравнителният анализ на съответните текстове на четвъртото изречение на преписите на Сказанието на Храбър установява, че те не подлежат на компилация и като достатъчно пълен може напълно основателно да се приеме изразът от Берлинския: „н бѣше **блѣгарн** бѣс писанна. **бѣ. лѣ**”. Преводът му ще бъде направен след дешифрирането на числото на годините **бѣ**. Този запис има пряко дешифриране с 2 и 10 ($v = 2$ и $i = 10$) . И днес изричаме 12 с „два на десет”.

Книжовниците, създали Берлинския и Марчанския препис, определят недвусмислено с числото **бѣ** срока на казания период от 12 години.

Данните за произхода и написването на екземплярите от т.нар. „българска преработка” на Черноризец Храбър (Берлинския и Марчанския препис) не предполагат да са посочените 12 години самоцелна прибавка на авторите им. Според съображенията

на Н. Драгова „Двата преписа, макар и отделени помежду си с време от три века и без пряка връзка помежду си, са разпространение на един и същ вариант” (64, с. 317).

По-долу ще представя обосновка за това, че участващите в транслитерирането на доработките на Сказанието от Глаголица на кирилица или са го извършили недостатъчно грамотно, или преписвачи са променили, поправяйки според своята преценка числото на годините на източника. Така и в двата техни преписи се появява проблемното число $\overline{\text{в}}$.

Обяснявайки странното число $\overline{\text{в}}$ Н. Драгова допуска, че „ако изворовият паметник е бил написан на Глаголица и е съдържал сведението, че българите са живели без писания 23 години”, а в Берлинския и Марчанския препис намираме написано с кирилически букви числото 12, значи при транслитерацията му с кирилица е била допусната грешка. Тя вижда грешката в „...механично привеждане на съответните глаголически букви в кирилски $\overline{\text{ѡ}}$ – $\overline{\text{ѡ}}$, където имат различна числена стойност...

Така глаголическото 23 $\overline{\text{ѡ}}$ става кирилското $\overline{\text{в}} = 12$ ” (64, с. 326, 327).

Както се разбира, Черноризец Храбър съобщава с казаното във второто изречение от неговото Сказание, че принудата се е отнасяла за Българското цесарство, което е загубило своята писменост и това е продължило според автора 12, а в анализа на Н. Драгова се установяват 23 години.

В изречение четвърто се казва, че българите не са имали писменост в тоя период. Очевидно, този срок е бил ограничен от две крупни събития, за които европейската и българската историография имат достатъчно документи. Няма други значими събития, ограничаващи тоя интервал от 23 години както Осмия вселенски църковен събор в Константинопол (869/870) и Преславския събор от 893 г. Така въз основа на изключителния древен писмен паметник на Черноризец Храбър и сведенията на историците може категорично да се приеме, че насилието върху културната самостоятелност на Българската държава е било упражнено именно със сделката между василевса Василий I и цесаря Борис в края на Вселенския църковен събор през 870 г., а Българската държава е възстановила културната си независимост с решението на Преславския събор, т.е. през 893 г. - именно 23 години след църковния събор през 870 г.

Не може да има съмнение, че решението на българския трон да възстанови суверенната си писменост е пряко свързано с промяната да се извършва богослужението в българската църква с Кирило-Методиевия, вместо с гръцки език.

От всичко казано до тук правя обобщаващия извод:

Българският владетел, опирайки се на подкрепата на великите боили, другите висши държавни служители и българския клир е възприел с решение на Преславския събор от 893 г. да въведе за ползване в държавата, църквата, културния живот и от населението модерната Кирило-Методиева писменост 23 години след като дирижирания от византийския василевс Осми вселенски църковен събор институционализира Българската православна църква като автономна. По този начин се доказва годишната дата на събора в новата българска столица Преслав.

8.4. За същността на КМле

Понеже В. Златарски не е оставил ясно формулирана теза за начина на създаване на езика на Кирил и Методий, имам свободата да разбирам израза му „славено-български” език като езика на Кирил и Методий, представляващ компилация поне на български и славянски говори. За изкуствено изграждане на този език може да се говори поради незначителното историческо време за смесването на българските със славянските говори по естествен път (ако въобще е възможно това) и поради

отпадането на падежните форми, от говорната традиция на българския народ, до четири века след въвеждането на КМле в държавната практика. Сроктът е определен по-категорично от лингвистът – историк Кирил Мирчев: „Началото на процеса към аналитичен строеж следователно трябва да се постави след IX в., когато българският език поради действието на своите вътрешни закони започва да променя звуковата си система. С течение на времето тия промени са довели до чувствителна омонимия във формите на някои склонения. Без влияние на средата обаче тоя процес би спрял дотук. Влиянието на средата при дадените условия в българския език поражда закона за развой към пълен аналитизъм в областта на имената” (56, с. 294). Този процес завършва практически през XIV в., когато съхранените грамоти на българските цесари го доказват.

Всъщност В. Златарски е предоставил на нашата интелигентност разбирането за същността на КМе. Стига, разбира се, да не се окаже, че авторът е вложил в понятието *с л а в е н о – б ъ л г а р с к и е з и к* смисъла „конгломерат от говорите на солунските славени от IX век и тези на древните славяни, наречени българи”. Нашият именит историк е определил езика като славено-български, защото не е имало друга общоприета формула. Разработката ми за създаването на ЕЕБН от Школата за българска книжовност на Кирил и Методий включи в този език още и говорите на траките от нашите земи, а може би и говори на хунски или аварски племена в състава на българското население.

Твърдението, че КМле е говорът на солунските славяни е теза, за която няма доказателства, но авторите ѝ полагат неимоверни усилия да ѝ дадат научна стойност. Така с неверни твърдения се обосновава по съмнително логичен път научна доктрина. Славистиката „доказва”, че **езикът на Кирил и Методий бил усъвършенстваният при преводите от гръцки на християнските свещени писания славянски говор и дори го уточнява като език на солунските славяни**. Трябва да е ясно, че наличието на временни словесни и по-трайни граматични елементи от славянските говори в езика на Кирил и Методий не го прави славянски. Впрочем, както се каза, до няколко века след въвеждането на този език за всеобщо ползване в България, основният граматичен славянски принос в него се е вече загубил.

Бих искал отново да подчертая, че ползваният от мен израз „български език” се отнася до езика на уногундурите преди Преславския събор и за езика на Кирил и Методий след него. Далече съм от мисълта да наричам Кирило-Методиевия български език „славено-български”, в който славистиката припознава „първия писмено доказан славянски език”.

За съжаление, нашият именит историк е бил повлиян от миналата през руските имперски идеологии гръцка маниакалност да се скрие погърчения тракийски език и не е прозрял неговото значимо присъствие в езика на великите българи. Естественото нежелание на проруската славистика да признае в езика на славянските народи българска компонента обяснява замяната на наименованието на Златарски „славено-български” със „старобългарски”, което политическо понятие няма конкретен смисъл, независимо от многотомните обосновки. Често в проява на крайно пристрастие, славистите вместо „старобългарски” използват „славянски” или дори „древен славянски”. Прозорливият В. Златарски си е давал сметка, че в проява на своята националистическа и антиромейска идеология Симеон е въвел в държавата като официален и религиозен КМле след 23 години безписменост (33, с. 91-99).

Трябва да се отбележи многозначителният факт, че в съществуващата днес редакция на „*Повѣсть временныхъ лѣтъ*” в частичен превод на акад. Д.С. Лихачов не се споменава нищо за Преславския събор от 893 г. (57, с. 8).

Кирило-Методиевия език, като език на Българската държава и църква може да има само името български.

От друга страна В. Златарски под влияние на Голубинский, Ягич и Туницкий забелязва, „...че в преговорите и преписката между папата и него, (става дума за Борис-б.м.), като се почне от 866 до 880 г., както видяхме, нийде не ставало дума нито за славенски книги, нито за славенско богослужение” (2, с. 220). Този период е крайно интересен, защото именно по него време Кирило-Методиевата свещена книжнина е била предмет на специален интерес от страна на папите Николай и Адриан.

Дуклянският презвитер не уточнява езика на промяната, осъществена на П.с. Той е лаконичен: „...осам дана било расправляно о божанским установама, светом писму и стању цркве” (19, с. 193), с което споменава за решения, отнасящи се до свещения християнски език. Няма съмнение, че авторът-славянин не би пропуснал да отбележи в хрониката си, ако е бил славянският език утвърден от събора, за език на държавата и църквата. Два реда по-горе Дуклянинът съобщава, че за събора са се били събрали както ония, които говорили латински език, така и ония, които говорили славянски. А какъв етноним е използвал той, за да означа славяните в България за мене е загадка, тъй като за Н.М. Карамзин авторът на „Повѣсть временныхъ лѣтъ” - монахът Нестор е наименовал през 1116 г. като „славяни” само едно от северните славянски племена, живеещо на бреговете на Илменското езеро (40, с. 41) наред с редица други племена, наречени векове по-късно славянски, като радимичи, вятичи, древляне, дулеби, бужане, лугичи, тивирци и т.н. и т.н. В западните български земи, където се намира и Дукля, не е известно славянско племе с етноним „словени”. Няма отразени от историографията в тези години изяви на бъдещото население на Словения или Словакия. Още повече техният етноним не би могъл да се разпростре върху цялото славянско население на Западните Балкани. Изложеното дава повод да се предположи, че в латинския текст на Дуклянският летопис е било записано „български език”, който е бил променен през следващите векове в преписите на „словенским језиком” (19, с. 189).

За това как е било наричано славянското население на Балканите можем да съдим единствено от писмени източници. В българските каменни надписи на гръцки език се среща **Σκλάβος** (41, с. 152) и **Sclavi** в писмата на папите до цесаря Борис, както обстойно се разглежда това в „Непознатите Кирил и Методий”(20, с. 9). Не се оспорва от историографията, че първото документиране на понятието „слави” се прави от Мавро Орбини в книгата му „Царството на славяните” 1601 г., където авторът изрично забелязва, че били словените до „днес неправилно наричани скиавони (роби)” (25, с.6). И тук се натрапва естественото питане, дали ако езикът на Кирил и Методий е бил славянски и Братята - славяни, те биха допуснали да се запази указаното нелицеприятно име **Sclavi**, със значение **роби**, за да изминат 500 години, преди да бъде променено то от М. Орбини едва през 1601 г.?

За да решим дали е възможно да е подменен от Преславския събор гръцкия език в България с някакъв славянски диалект е добре да приемем или отхвърлим една логическа конструкция, която се опира на световната традиция. Става дума за това, че е нормално да бъде използван един чужд език в държавните канцеларии като държавен език или в църквата като религиозен тогава, когато той е език на високо културна и престижна държава, има неоспоримо международно признание, бил е познат и ползван традиционно от други народи и може да служи за лесна международна комуникация. Тази логика изключва мисълта да е бил въведен някакъв славянски диалект за държавен и църковен в България, дори и да е език на въображаема многобройна част от българското население. Възможността да се формират в бъдещето тези човешки маси в значителни по мощност политико-административни структури и като такива да се превърнат във влиятелен фактор в международния живот, прави

подобно решение на властимащите още по-малко правдоподобно. Да не забравяме, че такива разсъждения биха били чужди и на владетелите на България, които до момента никой не си е позволил да прикрепи етнически към славянската народност. И накрая трябва да се посочи недоказаността на предположението да са били славянските говори присъщи за преобладаващата част от българското население, т.е. че КМ литературен език, като славянски език, е бил народен на всички българи. По този повод Димитър Х. Попов задава риторичните въпроси: „Възможно ли е няколко племена с неустановена численост, без писана /и неписана/ история, без собствена държава, без култура, без градове, където би възникнала някаква форма на управление, без останали от тези племена каквито и да са археологически паметници, некрополи и др., да дадат езика си на редица други народи и преди всичко на българите? Какъв аргумент ни предоставят традиционалистите–историци” (50, с. 133)?

Доказана беше водещата роля на Симеон на Преславския събор. Ако допуснем, в строго съответствие със славистката традиция, че той е онзи славянофил, който е наложил да се въведе славянския „старобългарски” език в Българската църква и в държавната администрация, трябва да приемем, че славянофилът – владетел се е отказал от езика на своето племе. Както се каза славистиката все още не си е позволила да гледа на династията на цесаря Крум като на славянски род. Владетелят Симеон, според изградените за него представи основно от достоверните писма на патриарх Николай Мистик, не би заменил българския си език за език на склавите, които са една значителна маса във Византия и чрез което би се създал мост за византийско влияние в България.

Не е тайна, че според славистката Българската държава е ползвала като официална гръцката писменост от Аспарух, та до Преславския събор (33). От друга страна изследователи са установили недвусмислено, че по време на Симеоновото управление българите са работили с Глаголицата. Може от това да се направи извода, че не би било възможно съборът да е заменил писмеността на гърците със „славянски” КМле и оригиналната Глаголица.

Научната коректност задължава да се обсъдят по-обстойно предположенията за ползван от Симеон гръцки език в разговори, в писмата му и като надписи на неговите печати. В този смисъл би трябвало да се замислят и славистите: защо този екстремен националист и антивизантинист е предпочел гръцкия език пред „славянския” си държавен говор?! Защо Симеон не си е служил с езика на племената, които са населявали цялата Централна и Източна Европа? Може би някой от изследователите е направил проучване за печатите на други владетели от Симеоновото време. Ако тези историци на бърза ръка решават, че Симеон се е отказал от племенния си език, на свой ред и след задълбочено проучване, ще изкажа мнение, че неговото самочувствие е било толкова високо, че проблем за езика, на който ще си говори и пише с патриарх Николай Мистик е незначителна за величието му подробност. А че войниците му са го приветствали на Златния рог „на гръцки” ми звучи наивно и безкритично. Ако те са били научени да извикат някоя гръцка дума, за да покажат основанията на владетеля си да властва над „българи и ромей”, това не може да е повод да се пише, че войниците му го поздравявали, едва ли не, на известния им гръцки език. В заключение по темата ще добавя, че съхранените писма на Симеон до Леон Хирсфакт са преписи и за тяхното съответствие с оригиналите може да се предполага.

Възникналият проблем около гръцката писменост на надписите на Крумовци намери обстойно разглеждане в статията ми „Защита на българската писменост от преди 870 г.”(33). Там доказах, че българските гръкоезични текстове от каменните надписи са средство на Крумовци, както да комуникират със своето население, което не умее да чете и разбира българското писмо, така и да отправят своите послания към

съседните държави и гостуващите чужденци. Между 893 и 927 г. се превежда значителен обем гръцка литература – религиозна и светска, многобройни екипи от монаси се занимават с културното израстване на държавата. Всичко това се дължи на величието на българския владетел и на потенциала, с който е разполагала националната българска интелигенция.

В мои публикации доказах, че така наречените Крепчански (51) и Добруджански надпис(52) са датирани от автори със съмнителна обективност в 921, съответно 943 г. неправилно, т.е. с 200 години по-рано от действителното им изписване.

8.5. Върховенството на Западната православна църква

В наличната книжнина, а в т.ч. и в писмата на патриарх Николай Мистик няма информация, но можем да открием, че българската църква е била вече извън юрисдикцията на доскорошния си духовен наставник – гръцката патриаршия. И ако нашата историография не посочва конкретно решение на П.с. за наложилата се промяна, то логиката ни подсказва, че е била възстановена унията на българската православна църква с папската институция от 866 г. Като обосновка на казаното ще посоча, че една редица от автокефални патриаршии от Константинопол през Дамаск и Йерусалим до Александрия съществува под духовното крило на Византийския патриарх. Същото се отнася и до религиозното водачество на Римския папа на всички европейски църкви. Не би могло в тези драматични времена за България и то в началото на Великото първо българско възраждане да се предполага, че Симеон ще се реши да постави Българската църква и държава в духовна изолация, извън сферата на влияние на един от двата световни православни центъра.

Тези разсъждения са в подкрепа на сведението на Дуклянския презвитер за връщането на християнската българска църква в диоцеза на Апостолическата катедра. А ние знаем, че това завръщане е могло да стане само с решение на държавно–църковен събор.

Почти всички автори излагат в трудовете си твърденията, че във връзка с взетото на Преславския събор решение да бъде въведен в България в употреба КМле като държавен, книжовен и религиозен език, са били изгонени от страната гръцките йерарси, които освен ръководството на църковните структури, са се намесвали и в светските дела на владетеля. Йордан Андреев пише, че Симеон през 893 г. изгонил гръцките свещеници (5, с. 100, 101). Такова решение, мисля си, не се е дори и предполагало. Не би могло, разбира се, да се очаква, че след този акт на откровена враждебност Патриаршията в Константинопол би запазила добронамереност и търпимост към новите настроения в Плиска. Тази драматична обстановка, обаче, не може да е била повод за грубо поведение на ръководството на Събора към църковниците, изпратени от византийския патриарх в България. Логиката на нещата води до това, че когато преводачите на присъстващите на Събора гръцки църковници са им подшушнали за току-що взетото решение да се подмени гръцката с българска писменост в църквата, гръцкият предстоятел в Плиска, запазвайки достолепие и невъзмутимост е обявил на развален български своето оттегляне от поста си в българската църква. След което се отправил с тежки стъпки към изхода на залата, последван от останалите гръцки йереи. Мога да се досетя, че командирът на дворцовата охрана, го е настигнал, за да го увери, че в проява на специално внимание и уважение е наредено на отряд охранители да придружат оттеглящите се свещеници до гръцката граница още на другия ден.

Замяната на гръцкия с наречения от В. Златарски „славено-български” език в църквата прави невъзможно, при съществуващата езикова бариера, осъществяването на сакралните задължения на гръцките свещеници, т.е. тяхното оставане в България е станало безпредметно.

Не може да се допусне, че българският владетел би оставил отношенията между двете църкви неопределени. Следователно Съборът е следвало да установи нов международен статут на българската църква и неизбежно го е сторил. **ТОВА Е ЕДНО ПЕРФЕКТНО ДОКАЗАТЕЛСТВО, ЧЕ ПРИ РАЗРИВА НА БЪЛГАРИТЕ С ВИЗАНТИЯ, ПОРАДИ РЕШЕНИЯТА НА ПРЕСЛАВСКИЯ СЪБОР, ЗАД БЪЛГАРСКИЯ ТРОН Е СТОЯЛ ПАПАТА СЪС СВОЯТА ИНСТИТУЦИЯ.**

Отец Паисий разказва за ориентацията на Симеон към Римската църква: „Но Симеон Лабас водил голяма борба и жестока война с гърците дълго време за това светокупство, което взимали за поставяне на архиерей. И поради друг гняв той отстъпил от цариградската патриаршия и искал да се присъедини към римляните” (11, с. 253, 254). Очевидно големият български възрожденец не е разполагал с документи за връщането на българската църква към папския престол през 893 г. Останал е само споменът, че Симеон е искал това.

Несъмнено един от основните указатели за новата политическа доктрина на Симеон е откъсването на Българската църква от Константинополската патриаршия и присъединяването ѝ към диоцеза на по-малко опасната за българската независимост Римска курия.

Изключителен исторически шанс за България е предоставен от понтификата на папа Формоза (891-896). Папата е дал съгласие да бъдат подменени всички гръцки духовни лица с български.

Всъщност, езикът и азбуката на Кирил и Методий, донесени от Климент и неговите другари след 885 г. са също недостатъчно познати на паството. Може да се допусне, че определянето на богослужебния език е било предмет на допълнителни преговори на Симеон с папа Формоза. Папа Формоза е взел решенията си по българското искане да се ползва българската християнска писменост и за литургичната служба, както благодарение на доброто познаване на реалната обстановка в българската църква, както поради факта, че папа Адриан II е оценил високо представените му от Светите Братя през 868 г. християнски текстове на техния нов език, изписани с Глаголица, така и като оценка на върнатата служба на архиепископ Методий като глава на Апостолическата катедра в Римската провинция Илирик, включваща и България. Този факт неизбежно носи пример и послание, но заедно с това той води до извода, че папа Формоза е имал основание да прояви търпимост към използването на писмеността на Кирил и Методий в богослужението.

От Бога цесър Симеон е имал лошия късмет да загуби покровителството на големия приятел на България папа Формоза, поради кончината му, скоро след провеждането на П.с. Цесър Симеон е използвал кончината на папа Формоза и най-вероятно е възстановил, може би не твърде деликатно, традиционното върховенство на българските владетели по старата родова традиция, която не се е различавала от цезаропапизма на византийските императори.

С изказаните тук предположения за българизиране на Бпц Симеон е завършил пакета от държавни промени, които са означавали символите на власт, сила, гордост и достойнство на българския трон. И заедно с това, тези промени са влошили отношенията на България и с латинския свят, и може би са довели, както се каза, до постхумната присъда над папа Формоза и нейното брутално изпълнение, поради допускането от страна на папата да бъде нарушена триезичната догма чрез новия български език и писменост (6, с. 70, 71).

Изказаните тук предположения за развитието на отношенията между Симеон и Светия престол са, макар логични, но и твърде свободни. За това съдим от писмото на папа Йоан X (914-928) до Симеон през лятото на 923 г., в което папата прави опит да повлияе на цесаря за омиротворяване на отношенията между България и Византия. От същото това писмо научаваме за отношението на Апостолическата катедра към

българския владетел, като към подчинен на църквата–майка в Рим. Посланието на папата попада в ръцете на патриарх Николай Мистик, който пише свое писмо до българския император Симеон, в което му съобщава, че папата е изпратил пратеници, които следва да посетят Преслав с мисия да внушат на българския владетел „...да се премахнат раздорите между ромеи и българи...”. Папата се надявал, „...че ти ще послушаш или техните увещания, или техните заплахи [анатема]” (60, с. 286, под линия). Николай Мистик съобщава на Симеон още, че изпратените архиереи са с пълномощията, ако той не послуша техните увещания да го „...вържат с неразривните окови на светия дух”(60,с.285). Очевидно такова поведение може да има само църква като Римската, която се възприема като духовен наставник на владетеля Симеон. Това е неотклонимо доказателство, че България след Преславския събор била номинално в диоцеза на Римската църква. От смисъла на посланието на Константинополския патриарх се прави елементарния извод, че властта на българския василевс е била фактически независима и от двете църкви.

Историческите свидетелства за проблемите между Плиска и Светия престол, предизвиквани от Борис след 869/870 г. и пренебрегнати от папа Йоан VIII (872-882), са достатъчно основание да допуснем, че в името на крайната цел да остане българското християнство под юрисдикцията на Римската църква, папата вероятно е пренебрегнал неуважителното отношение на Симеон в този случай.

По повод кореспонденцията между патриарх Николай Мистик и Симеон Йохан Кристиан фон Енгел, само подхвърля в своята „История на българите от Мизия” (1797 г.) „...Симеон се прехвърлил на страната на папата, за да нарани както трябва византийците докато те били заети с войни срещу арабите в Азия” (44, с. 140). Енгел пише още: През 917 г. „Патриархът упрекнал Симеон, че той е занемарил своя отреден му някога синовен дълг и се е подчинил на папата. Воден от политическо притворство, му напомнил, че трябва да приеме с покорство повелите за мир на Негово Римско Светейшество;...” (44, с. 141). Тук намирам известна подкрепа на тезата ми, че през 917 г. папа Йоан X е удовлетворил искането на цесаря Симеон да изпрати на новия църковно-държавен събор свой викарий, който да помага приемника на патриарх Климент и да короняса владетеля за василевс на българи и ромеи.

За отношенията между България и Византия Блазиус Клайнер е лаконичен: „Българите не искат да зависят от гърците даже и в духовно отношение” (55, V-с.).

Н. Драгова дава великолепни доказателства за посоченото развитие, които извлича от многотомната „Църковна история” на Цезар Бароний, в която той свидетелства, че „...българите сами са се откъснали от съюза с Византия и патриаршията и в 893 г. се ориентирали към Светия престол” (6,с.73). Тя намира и в творчеството на граматика от Неапол Евгений Вулгарий „...осмислена връзка между делото на епископ Формоза в България и приобщаването на Българската църква към Рим от него, ...” (6,с.73).

Редица автори, в т.ч. Р. Рашев и Ив. Божилов, разглеждат много задълбочено личността, идеологията и дееспособността на един от най-великите български владетели. Р. Рашев обобщава подозренията на редица автори, че в двора на Симеон е съществувала „...претенцията историята на България да се схваща като продължение на юдейската история, а нейната столица Преслав да стане нов Йерусалим. Тази идея се прибавя към самоосъзнаването на Симеон като нов, български Мойсей, призван от Бога да отведе богоизбрания (български)народ в обетованата земя” (34, с. 4-5). „Тези дръзки претенции, оспорващи естественото право на Византия и на Константинопол да бъдат приемници на Юдейското царство и на Йерусалим, могат да имат за автор само човек като Симеон, чиято политическа програма, както е известно, е била построена на идеята за изземване на византийската политическа теория и практика на универсалната

държава” (34,с.5). Р. Рашев тълкува: „...България си поставила в средновековната си история – изземване на византийското политическо наследство и превръщането на българите във водещ народ на източно-православния свят” (34, с. 8-9). Това прозрение на автора формулира най-неприемливото за близки и далечни съседи стремление на Симеон, което има отзвук си във всички следващи столетия и до днес. Авторът допълва, че чрез Именника на българските канове „...са били търсени аргументи за противопоставяне и показване на българското историческо и културно равенство и дори предимство над империята” (34, с. 9).

Николай Мистик дава поредица от доказателства за амбицията на Симеон да овладее властта на византийския император и да стане действителен василевс на българи и ромеи. Симеон иска в прав текст от императора да се откаже от властта си и да му предаде управлението над ромеите. Ако Симеоновите предци са търсели плячка и земя, Симеон иска цялата държава: „...желанието да грабнеш царската власт...” (60, с. 197); „...като предполагаш, че станалото поражение (при Ахелой), което постигна ромейския народ е станало за това, щото ти да завладееш властта на ромеите...” (60, с. 217); „...даваш да се разбере, че онзи, който вече е от Бога възведен на престола на империята, трябва да слезе оттам. А какво може да бъде, чедо мое, по-невъзможно от това?”... „Премини към други искания, които по своето естество могат да се изпълнят, като: известно количество злато и одежди и може би някаква част от земя”(60, с. 246); „Не казвай, „нека остави царството онзи, който вече се е възкачил на царския престол” (Николай Мистик цитира Симеон, бел. моя) понеже това е невъзможно” (60, с. 249).

В обобщение патриархът пише: „Обаче целия сенат, а заедно с него и целия град, що казвам – градът, всичките поданици на неговото царство (в гръцкия текст **βασιλείας** - доп.мое), възмутени казват, да не се търпи повече това безумие на българите, нито да се пренебрегва гибелта на близки и сродници, нито пленяването на собствените земи, но ако най-сетне трябва да се мре, то по-скоро това е за предпочитане, отколкото да се понася така надменността на българина” (60, с. 295).

Трябва да се признае, че в писма на императора Роман Лакапин има много интересни признания. Така например в писмо от началото на 925 г. той пише: „...ние писахме не за това изобщо да не се наричаш цар, а за това, че се пишеш цар на ромеите, тъй като ти в своето отечество можеш да правиш каквото си искаш ...понеже откъде би ти се дало такова име? От прадедите ли? Но ти сам всичко знаеш.” (60, с. 307). Както вече многократно посочвах през Средновековието се е ползвал български титул цесър, а не цар. Нашите историци превеждат смело и неотклонно **βασιλιάς** с цар, но това не ги подтиква да разбират България като империя. Не случайно когато използват в трудовете си понятието „империята” те разбират Византия.

Впечатлява фактът, че в писмата на Николай Мистик титулът на Симеон навсякъде е означен като **ἄρχων** вместо утвърдения между Крум и Ставракий в мирния договор от 811 г. гръкообразен български титул **ΑΡΧΟΝ**, предназначен за гръкоезични текстове. Тази договореност е била строго спазвана от Крумовци, за разлика от ромеите. Николай Мистик се отклонява от древния елински термин едва в 12-тото си писмо, където пише „до Симеон българина”, а императорът Роман Лакапин в писмо до Симеон го нарича „владетел на българите” (60, с. 300), но по-късно и той се връща към **ἄρχων** (60, с. 305).

Всички гореизложени сведения, които отразяват резултатите от новата националистическа политика на България единствено в трудовете на западни хронисти, дават достатъчно основания да възприемем, че Преславският събор е одобрил направената подготовка и получаването на максимално възможната подкрепа от Апостолическия първосвещеник. Било е утвърдено присъединяването на българската църква към диоцеза на Римската курия и поставянето ѝ под юрисдикцията на папата.

Знаем вече, че папа Формоза не фигурира в списъците на понтификаторите на Църквата на св. Петър. Н. Драгова дава подробности по проблема. Аз ще допълня, че изключвайки Формоза от анализите на Западната църква, се губи партньорът на Симеон при установяването на унията. Този факт наподобява византийската практика да не се споменават враговете на Византия. Това се отнася до Светите Константин-Кирил и Методий и тяхното дело, както и до Симеон и факта, че ги е изхвърлил от живота на българите и ги е побеждавал на бойните полета. Това ще рече, че ромеите изтриват от историческите сведения всичко, което ги е унижавало.

Нямам съмнение, че съществуват достатъчно сведения за обсъжданата уния, но те са скрити в Рим, в католическите манастири из Европа, както и в православните манастири на Гърция и на Русия. На нас остава да кърпим откъслечни сведения.

9.0. Развитие на отношенията между България и Византия в светлината на новата политика за възстановяване на българската независимост

Съборът е упълномощил новия владетел да вземе всички необходими мерки и в т.ч. военни, за запазване на българските национални интереси в международен план като важна изява на българската държавна независимост, както и да се подготви страната за решителен и всеобхватен сблъсък с Византия.

Може смело да се предположи, че известните направления в бъдещото управление на Симеон са били по-скоро негово дело отколкото възложени му от събора. Водачът на партията на безкомпромисното родолюбие - Симеон е бил несъмнено подкрепен от събора и с това си е осигурил пълна свобода да осъществява политика, насочена към възстановяване на българската независимост, изразяваща се във всестранно противопоставяне на Византийската империя - основния и постоянен враг на Българската държава под Дунава. Както за всяка империя, така и за Симеоновата, най-важното направление в устрема към независимост е защитата на икономическите интереси. Симеон е знаел много добре, че икономическата мощ на държавата гарантира на първо място нейното величие

Съборът възприема и утвърждава нова българска национална идеология, с която се формулират целите на имперското държавно ръководство и средствата, които е могло да ползва то в сблъсъка с потисника през годините след 893 г.

Като акт на отмъщение, с който византийците отвръщат на излизането на българската църква от диоцеза на Константинополската патриаршия, е преместването на тържището от столицата Константинопол в Солун през 894 г. От това българските търговци претърпявали значителни щети, както от новото местоположение на тържището, което го отдалечава от прекия търговски път за Близкия изток, така и от завишените митнически такси. Симеон не е могъл да понесе крупното икономическо предизвикателство и започва първата митническа война в Европа през същата 894 г. Императорът на Византия Леон VI сключва мирен договор, който възстановява търговското статукво от преди войната (1, с. 251-252).

Друга война в защита на икономически интереси е започната от Симеон през 913 г., заради оскъrbителното отношение на василевс Александър (912-913) към българското пратеничество, отказал да продължи „...изплащането на договорения данък” (1, с. 252). Това горделиво поведение на василевса е струвало на Византия неподозирани щети.

През 904 г. българската територия е била разширена от Симеон до площ, два пъти по-голяма от тази на Византия на Балканите, което говори за устрема на Симеон да увеличи земите и населението на държавата като източници на икономическа мощ.

Един значим факт от културното минало на българската империя е освидетелстваното от О.В. Творогов съществуване на древнобългарска енциклопедия.

В този смисъл той пише: „...в списках, называемых нами списками ЕЛ-1 внесены вторичные добавления (вставки из Библии, а также, возможно, и статья о древнеболгарских царях, которую А.А.Шахматов тоже считал одним из аргументов в пользу существования „древнеболгарской энциклопедии“), т.е. в списъците наричани от нас ЕЛ-1 са внесени вторични добавки (вставки от Библията, а също възможно и статия за древнобългарските царе, която А.А.Шахматов също е считал за един от аргументите в полза на съществуването на древнобългарската енциклопедия) (58, с. 300).

Тази древнобългарска енциклопедия е само един от трудовете на поощряваните от Симеон български творци, които са изградили неувяхващата слава на българската културна традиция, свидетелстваща за величието на основните насоки в решенията на П.с.

10. Да се премести столицата от Плиска в престижно проектирания и новоизграждан Велики Преслав

Не се оспорва преместването на столицата от Плиска в блестящия Велики Преслав.

Това крупно държавно мероприятие се обяснява от традиционалистите схоластично. Изказва се предположение, че бил заменен езическия град с християнски. Това е толкова неубедително, че е направо смешно. И най-вече поради твърдението, че Плиска е град на езичници, каквито етническите българи преди покръстването си не са били. В този смисъл ще посоча, че няма нито едно доказателство за подобно твърдение. Има мнения, че новият административен център е бил още дълго време дострояван, което не противоречи на естественото развитие на всеки столичен град и на взетото и осъществено решение.

11. Да се ликвидира отцепничеството на моравските славяни начело със Светополк

Има основания да се предполага, че Симеон ще е сторил необходимото да бъде ликвидирана отцепническата и антибългарска политика на вожда на моравските славяни Светополк. Дали той лично се е разправил с размирния вожд или е оказал подкрепа и обявил ненамеса пред маджарите не е освидетелствано в изворите. Унгарският хронист Симон де Кеза пише в хрониката си „Деяния на унгарците“, част от която е преведена в ЛИБИ V:

„Този именно Зватаплуг, привлечен с разнообразни дарове и пратеничества, унгарците разузнали и като преценили, че неговата войска е незащитена, с внезапно нападение го унищожили заедно с цялата му войска край река Ракус близо до крепостта Банхида...“ (на югоизток от Комаром, при дн. Тата баня)....Разказва се обаче, че унгарците унищожили при второто си завръщане в Панония управляващия Морот, а не Зватаплуг“. Под линия преводачите отбелязват: „Морот вероятно означава просто „моравец“, а не е патроним на Светополк. Унгарците окупирали В. Моравия след смъртта на последния (894)“ (59, с. 70, 71) .

Следователно владението на Зватаплуг (Светополк) е в Панония, а не в Чешка Морава. И дали унгарците са действали сами, а не със Симеон или поне за Симеон?

Изложеният специфичен прочит на нашата история, свързан с решенията на Преславския държавен събор и тяхното осъществяване е може би скандален за традиционалистите, но обосновките ми следва да бъдат опровергани, а не отричани.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Колкото и бледи да са преките исторически следи, оставени от организацията и провеждането на П.с., тук бяха посочени и обосновани редица решения, които са били предпоставка за големите успехи на Симеоновото управление:

1. Отхвърли се определението на П.с. като народен;
2. Обоснова се учреденото от Борис негово съвладетелство с Расате. Изложиха се предположения за начина на отстраняването на Расате от властта;
3. Разкри се политическата обстановка в България по време на П.с. и подкрепената от събора стратегия на Симеон да възстанови с всякакви средства българската независимост от Византия;
4. Изложиха се мотивите за миропомазването на Климент за патриарх на България от викария на папа Формоза, кардинал Хонориус;
5. Представи се хипотеза за елегантния начин, по който Симеон се е освободил от опеката на баща си;
6. Беше обосновано коронясването на Симеон за „От Бога цесър на България“ от същия прелат на Римската църква;
7. Доказа се възстановяването на синовните отношения на Бпц със Светия римски престол на папа Николай I с решенията на П.с.;
8. Изложена беше хипотеза за начина, по който цесър Симеон е ликвидирал сепаратизма на Светополк.

Ключови думи: Преславски събор, Борис, Симеон, Кирило-Методиева писменост.

PS молба. Уважаеми читателю, както всеки друг автор, така и аз, бих желал и ще бъда благодарен да получа впечатленията Ви от прочетеното. Това може да се направи на адреса ми diamondsv@abv.bg

ЦИТИРАНИ АВТОРИ

1. История на българите. Под редакцията на Георги Бакалов. С., 2003.
  2. З л а т а р с к и, Васил. История на българската държава през средните векове. Т. 1. ч. 2. С., 2007.
  3. М у т а ф ч и е в, Петър. История на българския народ. С., 1943.
  4. Г ю з е л е в, Васил. Княз Борис I. С., 1966.
  5. А н д р е е в, Йордан. Народните събори в политическия живот на Първата българска държава. Исторически преглед, 1971, № 4, 96-105.
  6. Д р а г о в а, Надежда. Нов прочит на епископската титулатура на св. Климент (+916). - В: Българи в Италия и италианци в България. Приноси. С., 1997, 52-98.
  7. Б е ш е в л и е в, Веселин. Прабългарски епиграфски паметници. С., 1981.
  8. Д и а м а н д и е в, Светослав. Една представа за сливането на българи и славяни. С., 2007.
  9. С л а в о в а, Татяна. Владетел и администрация в ранносредновековна България. Филологически аспекти. С., 2010.
  10. П е т к а н о в а, Донка. Черноризец Храбър. С., 1999.
  11. П а и с и й Хилендарски. История славянобългарска. С., 1998.
  12. Д р а г о в а, Надежда. Фрагменти от старобългарското житие на свети княз Борис в балкански средновековни творби. В: Литературознание и фолклористика. В чест на 70-годишнината на акад. Петър Динеков. С., 1983.
  13. П о п а Дуклянина. Дуклянският летопис. ЛИБИ Т.Ш.С., 1965.
  14. КМЕ, Т.1. Дуклянска хроника. С., 1985.
  15. Г е о р г и е в, Павел. Първият български архиепископ. -В: Преславска книжовна школа, с.129-138.
- <https://drive.google.com/file/d/1iPCvZc93VyCfTmYFO04SzSmPyF6JAn9M/view>
16. История на Българската православна църква. Справка в Интернет <http://bulch.tripod.com/boc/historybg.htm>
  17. История на българската държава и право. Извори 680-1877 г. Съставители П. Петров и Г. Петрова. С., 1996.

18. Стара българска литература. Т. 4. Житиеписни творби. Съставителство и редакция Климентина Иванова. С., 1986.
19. Мијужковиќ, С. Летопис по папа Дукљанина. Титоград, 1967.
20. Диамандиев, Светослав. Непознатите Кирил и Методий. Ст. Загора, 2008.
21. Теофилакт Охридски. Житие на Климент Охридски. - В: ГИБИ IX, ч.2. С., 1994, 10-41.
22. Български тълковен речник. Съставители Андрейчин Л., Л.Георгиев, Ст. Илчев, Н.Костов, Ив.Леков, Ст.Стойков и Цв. Тодоров. С., 2005.
23. Раковски, Георги С. Българска старина, месец червен (ЮЛИЕ) 1-и. Букурещ, 1865.
24. Раковски, Георги С. Съчинения Т.4. С., 1988.
25. Виденов, Никола. Митът на панславизма и съдбата на България. Интернет. 2005). <http://ziezi.net/1/pan.html>
26. Христоматия по старобългарска литература. Съставители Динеков Петър, К. Куев, Д. Петканова. С., 1978.
27. Рашев, Рашо. Цар Симеон - адепт и опонент на „гръцкия модел”. Преславска книжовна школа, Т. 9. Шумен, 2006. <https://drive.google.com/file/d/10TETissDQTDtRoYUrbp2zclwYRFSvz5/view>
28. Гюзелев, Васил. Владетелят-Монахът-Светецът. Уводни думи. Българистика, 14, С., 2007.
29. Пасова, Мария. На коя дата и през кой месец се е провел Преславския събор. Шумен, 2005.
30. Гюзелев, Васил. Покръстване и християнизация на българите. Извороведческо изследване с приложение. С., 2006.
31. Божилков, Иван. Българската архиепископия XI – XII век. Списъкът на българските архиепископи. С., 2011.
32. Диамандиев, Светослав. Дати на възцаряване на българските канове до Умор. Привързване на Българския циклов календар към Християнския календар. Ст. Загора, 2006.
33. Диамандиев, Светослав. Защита на българската писменост от преди 870 г. Ст. Загора, 2013.
34. Рашев, Рашо. Мит и история за началото на българската държавност. ИП, 62, 2006, 3-4.
35. Регинон. Хроника. ЛИБИ. Т. II. С., 1960.
36. Патриарх Фотий. Писма на патр. Фотий. В: ГИБИ IV, С., 1961.
37. Трендафилов, Христо. Младостта на цар Симеон. С., 2010.
38. Венедиков, Иван. Прабългарите и християнството. Ст. Загора, 1998.
39. Иванова-Мирчева, Дора, А. Давидов. Малък речник на старобългарския език. Велико Търново, 2001.
40. Карамзин, Н. М. Предания веков. Москва, 1987.
41. Бешевлиев, Веселин. Първобългарски надписи. С., 1979.
42. Йорданов, Иван. Корпус на печатите на средновековна България. С., 2001 г.
43. Диамандиев, Св. Крумовци, императорите на България. Ст. Загора, 2011. <http://journal.sustz.com/Volumel/Number7/Papers/SvetoslavDiamandiev.pdf>
44. Фон Енгел, Йохан Кристиан. История на българите в Мизия. В. Търново, 2009.
45. Начев Венцислав, Никола Ферманджиев. Писахме да се знае. С. 1984.
46. Драгова, Надежда. Държавата на духа. С., 2007.
47. Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 3. С., 2003.
48. Диамандиев, Светослав. Език на единението на българския народ. В: Про и анти, бр. 40, 41 и 42. С., 2009.
49. Рънсиман, Стивън. История на първото българско царство. С., 1993.
50. Попов, Димитър Х. История на българските империи. С, 2005.
51. Диамандиев, Светослав. Едно мнение за датата на най-ранния кирилски надпис. - В: Старобългаристика, кн.3, С., 2010.
52. Диамандиев, Светослав. Добруджанския надпис, ново датиране. - В: Исторически разкази за Крумовци и още нещо, Ст. Загора, 2013.
53. Бадак А. Н. и др. Всемирная история раннее средновековье, Москва, Минск, 2001 г.
54. Юхас, Петер. Кирил и Методий в българската Моравия. С., 2000.
55. Клайнер, Блазиус. История на България (1761 г.). Под редакцията на Ив. Дуйчев и Карол Телбизов. Факсимилета. <http://www.promacedonia.org/bk2/>.
56. Мирчев, Кирил. Историческа граматика на българския език. С., 1978.
57. Нестор. Повесть временных лет. Д. С. Лихачов (наследници) перевод. Москва-Augsburg 2003. <http://www.old-russian.chat.ru/01povest.htm>
58. Творогов О. В. К изучению древнерусских хронографических сводов. Труды Отдела древнерусской литературы. Ленинград, 1972.

59. Симеон де Кеза. Деяния на унгарците. ЛИБИ V. С., 2001.
60. Николай, Константинополски архиепископ(Мистик). Писма. -В: ГИБИ IV, С.,1961.
61. Б о ж и л о в, Иван. Византийският свят. С. 2008.
62. Цесар Калоян. Писма до папа Инокентий III. ЛИБИ Т. III. С., 1965.
63. К у е в, Куьо. Черноризец Храбър. С.,1967.
64. Д р а г о в а, Н. Втората апология на българската книга и извори.- В: Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100-годишнината от смъртта му. С.,1969.